

PAPER DETAILS

TITLE: Izmir-Aliaga-Horozgedigi Köyü'nde Kirsal Dönüşümün Elestirel Ekolojik Sağlık Antropolojisi

AUTHORS: Gözde DALAN POLAT

PAGES: 245-274

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/858941>

İzmir-İliğa-Horozgediği Köyü'nde Kırsal Dönüşümün Eleştirel Ekolojik Sağlık Antropolojisi

Critical Ecological Medical Anthropology of Rural Transformation in İzmir-İliğa-Horozgediği Village

Gözde DALAN POLAT¹

¹Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul,
Türkiye

ORCID: G.D.P. 0000-0003-3548-2081

Corresponding author:

Gözde DALAN POLAT,
Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul,
Türkiye
E-mail: gdalan@yeditepe.edu.tr

Submitted: 05.12.2018

Revision Requested: 10.12.2018

Last Revision Received: 23.04.2019

Accepted: 12.06.2019

Published Online: 19.11.2019

Citation: Dalan-Polat, G. (2019). İzmir-İliğa-Horozgediği Köyü'nde kırsal dönüşümün eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 245-274. <https://doi.org/10.26650/JECS2018-0019>

ÖZ

İliğa ilçesine bağlı Horozgediği Köyü, 1970 öncesinde bağcılık, zeytincilik, tütün, pamuk, buğday, bahçecilik ve hayvancılıkla geçimini sürdürürken, İliğa ağır sanayi bölgesi ilan edildikten sonra 1970'li yılların başında köy, sanayileşmeye başlamıştır. Köy zaman içinde kurulan demir çelik fabrikalarının ortasında kalmış ve kırsal dönüşüme uğramıştır. 1970'lerden sonra tarım alanlarının yavaş yavaş sanayi topraklarına dönüşmesiyle başlayan yoğun hava kirliliği ve buna bağlı olduğu düşünülen hastalıklar ve sağlık problemleri yüzünden, köyde sağlık göçü yaşanmaktadır. Sanayinin yarattığı hava kirliliği, köyün tüm ekolojik dengesini bozmuştur. Topraktaki bitki örtüsünden hayvanlara kadar tüm canlılar hastalanmış ve köyde sıklıkla kanserden söz edilmeye başlanmıştır (Sofuoğlu, Baytak, Bayram, Müezzinoğlu, Odabaşı, Seyfioğlu, Elbir ve Tuncel, 2008). Köyde sıklıkla yaşanan bu sağlık sorunları, köyden yavaş yavaş hanelerin göç etmesine sebep olmuştur. Bu kırsal dönüşümün yarattığı sorunlar, "eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi" (Young, 2002) kapsamına girdiği düşünülen Zerzan (2009), Güvenç (2016, 2010, 2008), Latour (2008), Beck (2011) gibi sosyal bilim insanlarının çalışmalarıyla yorumlanmıştır. Bu çalışmada, antropolojinin katılımlı gözlem tekniği kullanılmıştır. Köyde yaşamakta olan ve köyden göç etmiş kişilerle, köyde daha önceden araştırma yapmış olan Halk Sağlığı Anabilim Dalı doktorları, çevre ve kültür platformları, gazeteciler ile yapılandırılmamış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Son olarak araştırma bulgularına "Cehennem Gibi: Hava Kirliliği ve Sağlık Üzerine Etkileri", "Sağlık Göçü: Karanfil Sokak" ve "Bağ-Bahçeden Sanayiye, Çiftçilikten Nakliyeciliğe" başlıkları altında yer verilmiştir. Sonuç olarak kalkınma adı altında ekonomik gelişme sağlanacağı düşünülen bu bölgede, insanlar daha fakirleştirilmiş ve sağlıkları olumsuz yönde etkilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hava kirliliği, kırsal dönüşüm, sağlık göçü, eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi

ABSTRACT

Before 1970, inhabitants of Horozgediği Village in Aliağa, used to make their living from vine growing, olive, tobacco, cotton and wheat farming, horticulture and animal husbandry but after Aliağa was declared to be an industrial site, the village started to industrialize in the early 1970's. The village was surrounded by iron and steel factories and was subject to rural transformation. Following the transformation of agricultural areas into industrial sites after the 1970's, a health migration is now taking place in the village due to the resulting heavy air pollution and the diseases and health problems considered to be related to this. The air pollution caused by the industry has disrupted the whole ecological balance of the village. All living creatures from vegetation to animals have become sick and cancer has started to be frequently mentioned in the village (Sofuoğlu, Baytak, Bayram, Müezzinoğlu, Odabaşı, Seyfioğlu, Elbirve Tuncel, 2008). These frequently experienced health problems in the village have caused households to migrate slowly over time. The problems created by this rural transformation have been interpreted through the works of social scientists such as Zerzan (2009), Güvenç (2016, 2010, 2008), Latour (2008), Beck (2011), which are considered to be covered by critical ecological health anthropology (Young, 2002). In this study, the participant observation technique for anthropology was used. Unstructured in-depth interviews were conducted with the inhabitants of the village and people who have migrated from the village, doctors from various departments of Public Health who had previously carried out research in the village, environmental and cultural platforms, and also journalists. The research findings have been published under headings such as "Like Hell: Air Pollution and Its Effects on Health", "Health Migration: *Karanfil/Carnation Street*" and "From *Bağ-Bahçe* to Industry, from Farming to *Nakliyecilik*". As a result, the people of this region, which was expected to develop economically under the name of development, are instead more impoverished and their health has been adversely affected.

Keywords: Air pollution, rural transformation, health migration, critical ecological medical anthropology

EXTENDED ABSTRACT

According to the Planned Development Principle of the 1961 Constitution, Aliaga was declared a heavy industrial zone and Horozgediği Village found itself surrounded by industry. The villagers have started to work in transportation and the village itself has undergone a rural transformation in this context. Health migration is now taking place in the village due to the heavy air pollution and the diseases and health problems considered to be related to this that came about following the transformation of agricultural areas into industrial sites after the 1970's. The air pollution caused by the industry has disrupted the whole ecological balance of the village. All living creatures from vegetation to animals have become sick and cancer has started to be frequently mentioned in the village (Sofuoğlu, Baytak, Bayram, Müezzinoğlu, Odabaşı, Seyfioğlu, Elbirve Tuncel, 2008). These frequently experienced health problems in the village, have caused households to migrate slowly over time. The problems created by this rural transformation have been interpreted through the works of social scientists such as Zerzan (2009), Güvenç (2016, 2010, 2008), Latour (2008), Beck (2011), which are considered to be covered by critical ecological medical anthropology (Young, 2002). Critical ecological medical anthropology critically approaches the effects of unplanned development projects on the environment and human health made by multinational companies for high profits in the name of "development" (Young, 2002).

Zerzan (2009) emphasizes that multinational corporations take shelter behind the discourses of development and sustainable economy, where, in fact, they are only interested in their profit margins. Progress in the name of development is an ecological disaster, and the individual is almost completely dehumanized.

Bozkurt Güvenç (2016, 2010, 2008), in parallel with Zerzan, has critically approached the policies of 1970s that viewed economic growth as the driving force of social development or development

through the concepts of economic growth progress and development.

Bruno Latour (2008) under the title of '1989: *The year of miracles*' in his book *We Have Never Been Modern* states that these first conferences on the global situation held in Paris, London and Amsterdam, are not consensual; he emphasizes that the victory belongs to the multinational companies that dominate nature and states that these companies pretend to be protecting the nature but do nothing and he also draws attention to environmental and human massacres.

Ulrick Beck (2011) stated that the environmental problems created by these multinational corporations have a boomerang effect which put the whole ecology at risk.

Fieldwork was conducted in April and August, in two periods for two years in *Horozgediği* village between 2015 and 2018. The area was first investigated in detail by Bahadır Doğutürk, spokesperson and founder of the Foça Environment and Culture Platform. All the factories surrounding the village and the places where these factories dump their waste were examined on site. The same area was visited on site by other platform members, journalists, peasants, and individually and unstructured in-depth interviews were conducted, either individually or as group interviews. In-depth interviews were carried out - sometimes in the old stone walled coffee house in the village, sometimes in the gardens of the participants, and sometimes in the houses as face-to-face interviews.

The interviews were conducted with people who had migrated from the village but still continue to work in the factories in the village, retired people who had to leave their furnished homes and move elsewhere because of the air pollution and one retired person who had to move back to his house in the village because he could not afford the rent in the city.

In-depth interviews were conducted on health issues related to air pollution with three public health doctors who had previously worked in the region.

The villages of Ilıpınar and Kozbeyli, which are located in the vicinity of Horozgediği Village and near the slag mountain, were visited and interviews were conducted.

Written documents, documents, statistics, previous EIA meeting minutes, reports about the region, documentaries, and photographs were collected and documentary observations were made. These documents were used to the extent permitted by the ethical rules.

The intensive air pollution in the village has left the whole ecology and people facing many diseases such as respiratory tract diseases and cancer. Due to this air pollution, the possibility of developing lower and upper respiratory tract diseases and lung cancer in the local population is increasing and even the products grown in fruit and vegetable gardens carry the risk of disease (Eroğlu & Bozyiğit, 2015: 190).

People living here, nature and the environment are struggling under these unhealthy conditions. People who have the means, migrate from the village in order not to get sick and those who do not have the means desperately seek hope. Therefore, the village has turned into a truckers' village. However, as the factories could not provide them with the business they hoped, the villagers became even more poor.

The findings were evaluated by discourse analysis.

The findings obtained from the study were discussed under the titles of "Like Hell: Air Pollution and Its Effects on Health", "Health Migration: *Karanfil* Street" and "From *Bağ-Bahçe* to Industry from Farming to *Nakliyecilik*".

As a result, people in this region, which was expected to become economically developed, have become more impoverished and their health has been adversely affected.

1. Giriş

İaliağa İzmir'in kuzeyinde yer alan ağır sanayi bölgesidir. 1970 yılına kadar bölgede tarım ve hayvancılık yapılırken 1961 anayasasının "Planlı Kalkınma" ilkesi gereği "Ağır Sanayi Bölgesi" olarak ilan edilmiş ve 1970'lerden itibaren bölge hızlı bir şekilde sanayileşmeye başlamıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017). Küçük bir sahil kasabası ve balıkçılığın da yoğunluklu olarak yapıldığı İaliağa, 1970'li yıllardan sonra ağır sanayi bölgesine dönüşmüş, sanayinin hızla ilerlemesiyle paralel olarak dışardan yoğun göç alarak kentleşmeye doğru gitmiştir ("İaliağa Adı Nereden Geliyor?", 2018).

Horozgediği Köyü İaliağa ilçesinin bir köyüdür ve İaliağa'da kurulan bu ağır sanayinin tam ortasında kalmış olan bir orman köyüdür. 1970 öncesinde bağcılık, zeytincilik, tütün, pamuk, buğday, bahçecilik ve hayvancılıkla geçimini sürdürürken, İaliağa ağır sanayi bölgesi ilan edildikten sonra 1970'li yılların başında köy, sanayileşmeye başlamıştır. Bu çalışmada, Horozgediği Köyü'nün çarpık sanayileşme karşısında yaşadığı sorunlara bakılmıştır. Bu yaşanan sorunlar birbirlerini zincirleme olarak etkilemiştir. Bu sorunların başında hava kirliliği gelmektedir. Gözle görülen yoğun hava kirliliği çevre ve insan sağlığını olumsuz yönde, ciddi anlamda etkilemiştir ("2014-2016 Dönemi İzmir Tabip Odası Genel Kurul Çalışma Raporu"). Bundan dolayı köy göç vermektedir. Bu durum sağlık göçüne neden olmuştur. Genelde sağlık göçünün nedenleri sağlık imkanlarına kolay ulaşamama olarak açıklansa da (Solgun ve Durat, 2017) Horozgediği Köyü'nde sağlık hizmetlerine erişebilirlikten çok hasta olmamak için göç ettiklerini dile getirmişlerdir. Horozgediği Köyü'nden göç etmek isteyen ve göç etmiş kişilerin en sık tekrarlamış oldukları neden; hava kirliliğinin yarattığı ciddi sağlık sorunlarının görülme sıklığının artması olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla hava kirliliği ve bölgede sağlık sorunları sebebiyle göç edildiğinden; bu bölüm bulgular kısmında, "Sağlık Göçü: Karanfil Sokak" başlığı altında açıklanmıştır.

Ancak maddi sıkıntılardan dolayı göç edemeyen kişiler ise içinde bulundukları duruma umutsuz bir şekilde çare bulmaya çalışmaktadır. Köy, sanayi kuruluşları tarafından -Weber'in kavramını bu bağlam içinde metafor olarak kullanacak olursak - "demir kafes"e¹ hapsedilmiş gibidir. Çarpık sanayi ve denetimsizlikten de kaynaklanan hava kirliliği, köy, insan ve çevre sağlığını derinden etkilemiş, ekolojisini bozmuştur. Solunum yolları, kanser ve kalp-damar hastalıkları rahatsızlıklarının görülme sıklığı artmış ve bu durum topraktan, bitki örtüsüne, deniz ve karada yaşayan hayvanlardan, doğal su kaynaklarına kadar tüm çevreyi olumsuz yönde etkilemiştir (Bozlaker, Müezzinoğlu, Odabaşı, 2008, "2014-2016 Dönemi İzmir Tabip Odası Genel Kurul Çalışma Raporu", Katalay ve Parlak, 2004). Köy bundan dolayı göç vermektedir. Ancak Horozgediği Köyü'nde yaşayan kişiler, tüm bu yaşanan sağlık sorunlarının ve bu göçün yaşanılmasının kök nedenini, zengin olacaklarını düşünerek topraklarını ve evlerini sanayiye satmış olmaları olarak belirtmiştir. Foça Çevre ve Kültür platformu sözcülerinden Bahadır Doğutürk, insanların içinde bulunduğu bu durum için "insanlar vicdanları ile cüzdanları arasına sıkıştırılmıştır" demektedir. Horozgediği sakinlerinden Remzi Bey ise "İki kaşıkla yemek yenmez" diyerek topraklarını satın sonra da şikayette bulunan kişilere yönelik eleştiride bulunmuştur.

Toprak ve evlerini satarak sanayiden almış oldukları para ile bu fabrikalara iş ve nakliyecilik yapacakları umuduyla kamyon satın almışlardır. Ancak işlerin umdukları gibi gitmediğini belirt-

¹ Weber bu kavramı bürokrasi modelini eleştirmek için metafor olarak kullanmıştır. Demir Kafes kavramını kullanırken bürokrasinin bireyi, çeşitli kurallar ve düzenlemelerle baskı altına alarak bir bakıma demir bir kafese hapsedtiğini belirtir. Bu makalede ise demir kafes metaforu, Horozgediği Köyü insanların yaşam alanını ve çevresini kuşatan çarpık sanayi için kullanılmıştır.

mişler daha da borçlanarak fakirleştiklerini dile getirmişlerdir. Bu durum köyün kırsal yapısını dönüşüme uğratmış ve Horozgediği köyünü kimliksizleştirmiştir.

Araştırmada, tüm bu olgular, antropolojinin alt disiplini olan sağlık antropolojisi temelli ekolojik bakış açısıyla ele alınmaktadır. Araştırma, konusu itibarıyla, tıbbi ekolojik antropolojinin alanına girmektedir. Aynı zamanda eleştirel sağlık antropolojisini de kapsadığından, hem tıbbi ekoloji hem de eleştirel sağlık antropolojisi yaklaşımlarını birleştiren Young'un (2002) eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi (Critical ecological medical anthropology) kavramı üzerinden değerlendirilmiştir.

2. Literatür Taraması

2.1. Horozgediği Köyü

Horozgediği Köyü, İzmir'in kuzeyinde yer alan Aliağa ilçesine bağlıdır. Köy, Aliağa merkez yerleşiminin güneyinde yer almaktadır. Köyün İzmir (Konak) iline olan uzaklığı 45 km (İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 2017), Aliağa ilçesine olan uzaklığı 11 km'dir. Köyde, bir köy odası, bir köy kahvesi, bir ilköğretim okulu, bir birlik-dernek-kooparatif ve bir ibadethane bulunmaktadır ("Horozgediği Köyü", 2018). "Sağlık alanı, kültürel tesis alanı ve eğitim tesisi bulunmamaktadır" (İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 2017). Aile Sağlık Merkezi bulunmamakla birlikte, var olan ilköğretim okulu da açık değildir.

Köyde şu anda toplam nüfus 310 kişidir. Hançalkı sayısı ise 98'dir (TÜİK, 2018).

1960'lı yıllara kadar bağcılık, zeytincilik ve bahçecilik yapılırken 1970'lerde tütüncülük yapılmaya başlanmış ancak daha sonraları ise buraları sanayi bölgesine dönüşmüştür (Işık, 2005).

Horozgediği Köyü, Aliağa Ağır Sanayi Bölgesi'nin tam ortasında kalmıştır. Aliağa'da, Petrokimya Kompleksi, rafineri, demir-çelik fabrikaları, haddehaneler, gemi söküm tesisleri (21 adet ve toplam 980.000t/y kapasiteli.), hurda geri kazanım tesisleri, akaryakıt dolum ve satış tesisleri, LPG dolum tesisleri, enerji üretim tesisleri, gübre fabrikaları, kâğıt fabrikaları, organize sanayi bölgeleri ve dökümcüler, küçük sanayi sitesi ve diğer çeşitli sanayi yatırımlarıyla toplam sanayi kuruluşu ve işyeri sayısı, 2900'dür (TMMOB, 2012). Köyün etrafı demir-çelik ve gübre fabrikalarıyla çevrilidir ve 2013 yılında köyün üzerinden yüksek gerilim hattı geçirilmiştir. Ayrıca "... İzmir-Çanakkale- Yenifoça Karayolunun geçmesi sonucunda, Horozgediği yerleşiminin bölünmüş olup, bu durum, ulaşım ve erişimde ciddi sıkıntılara yol açmıştır" (İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 2017). Burada yaşayan halk bu yola "ölüm yolu" demektedir. Sanayiden dolayı ağır vasıta (kamyon, kamyonet, tır, uzun araçlar vd.) trafiğinin yoğun olduğu bir yol olmasının yanında çıkan toz – duman ve egzoz gazlarından dolayı hava kirliliğinin gözle görüldüğü bir yoldur.

Horozgediği çevresindeki demir çelik fabrikalarından çıkan tonlarca cüruf ve tufal atıkları Foça ormanlarının içine dökülmektedir. Elli milyon ton olduğu düşünülen bu atıklar doğal dağ görünümündedir. Bu yüzden Horozgediği ve çevre köyler buraya "Cüruf Dağı" demektedirler. Köy, rüzgarların etkisiyle buradaki cüruf ve tufal tozlarına da yoğun bir şekilde maruz kalmaktadır.

Demir Çelik fabrikalarından çıkan cüruf ve tufal atıklarının oluşturduğu “dağ”²

Ege Üniversitesi Çevre Merkezi Müdürü Prof. Dr. Ümit Erdem, “İliğa’ya eskiden demirci dükkanı bile açılmaz diyorduk ama şimdi bir çivi bile çakılmaz diyorum.” uyarısında bulunmuştur (akt. Gül, 2012). Ancak köyde, sanayi kuruluşlarının “alan genişletme ve kapasite artışı” için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) toplantıları yapılmaya devam etmektedir.

1970 yıllara kadar tarım ve hayvancılıkla geçimini sürdüren Horozgediğı, sanayileşmeden sonra değişime uğramıştır. Burada yaşayan genç ve orta yaşlı erkek nüfusun bir kesimi buradaki fabrikalarda çalışmakta bir kesimi ise kamyon şoförlüğü yaparak geçimlerini sağlamaktadır. Bu açıdan Yerelnet.org.tr (2018) sayfasının “Horozgediğı Köyü Araç Bilgileri” ile ilgili verdiği veriler oldukça anlamlıdır. Şöyle ki; otobüs sayısı 5, minibüs sayısı 2, otomobil sayısı 10, kamyon sayısı 250, kamyonet sayısı 3, traktör sayısı 7, iş makinası sayısı 10’dur. Köydeki kamyon sayısı, erkek nüfusunun (167) neredeyse iki katıdır. Bu nüfusun 24’ü, 65+ yaş grubu temsil etmektedir. Dolayısıyla köy, artık bir “kamyon/kamyoncu” köyüne dönüşmüştür.

Köyün meydanında duran, 87 model kamyonun çürümüş şoför mahali³

Köyde ikamet eden şoförlerin köy meydanına park ettikleri kamyonları³

2 Fotoğraf Foça ormanları içinde 13.04.2015 tarihinde tarafımdan çekilmiştir.

3 Fotoğraflar, İzmir- İliğa-Horozgediğı Köyü’nde, 14.08.2018 tarihinde izin alınarak tarafımdan çekilmiştir.

Yine aynı sitede “Köyün Sorunları ve Yaşanan Felaketler” başlığı altında ise ilk sırada hava kirliliği, ikinci sırada işsizlik ve son olarak da göç sorunları yer almaktadır. Horozgediği Köyü’nde birinci sorun hatta felaket olarak adlandırılan olgu hava kirliliğidir. Köy, yaz-kış fabrika bacalarından çıkan yoğun dumanın, cüruf ve baca tozlarının, endüstri ve inşaat sektörüne hizmet için kırma ve eleme yapan taş ocaklarının çıkardıkları yoğun toz bulutunun ve Yeni Foça karayolunun üzerinden geçmekte olan ağır vasıta araçlarının çıkardıkları toz ve egzoz gazlarının tam ortasında kalmıştır. Buna bağlı olarak köyde yaşayan kişilerde astım, kanser ve kalp-damar hastalıkları, ilk sırada sıklıkla görülen hastalıklar haline gelmiştir (Sofuoğlu, ve ark., 2008, Durusoy, 2011). Köye yakın fabrikada çalışmalarına rağmen hane olarak köyden çok da uzak olmayan Aliağa’ya, Menemen’e ve “en uzak”ta ise İzmir’e göç etmektedirler.

2.2. Sağlık Antropolojisi: Eleştirel Ekolojik Sağlık Antropolojisi

Antropolojinin alt disiplinlerinden biri olan Sağlık/Tıbbi antropoloji, “kültürel ve biyolojik antropolojinin kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlarını insan sağlığı ve hastalıklarının incelenmesinde kullanılan uzmanlık alanıdır” (Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2008, s. 78). Bu alan, sağlık, hastalık ve “tam iyilik hali”ni⁴ (Dünya Sağlık Örgütü) etkileyen kültürel, ekonomik, ekolojik, (McElroy ve Townsend), politik, biyolojik ve sosyal belirleyicilerin neler olduğunu anlamaya çalışmaktadır (American Anthropological Association, 2018). Hijyen, cinsiyet rolleri, dini pratikler, tıbbi kurumlar ya da şifacılık, ekolojik koşullar örneğin iklim, yükseklik, kuraklık, bitki örtüsü ve çevrenin içinde yaşayan hayvanlar ya da biyolojik faktörler örneğin genler, beslenme durumu, bağışıklık sistemi, yaş, cinsiyet ve bunun gibi bir çok konu sağlık antropolojisinin araştırma alanlarına girmektedir (Wiley ve Allen, 2009).

Sağlık antropolojisi kendi alanı içinde konularına göre farklı bakış açılarına ve çeşitli teorik yaklaşımlara sahiptir. Bunlar etnotip, eleştirel sağlık antropolojisi, uygulamalı sağlık antropolojisi, tıbbi ekolojik antropolojidir. Etnotip daha çok şifacılık, dini pratiklerin, gelenek-göreneklerin sağlık sistemleri üzerine olan etkileri, semboller vb. konuları ele alırken; eleştirel sağlık antropolojisi, politik ekonomik belirleyicilerin hastalık ve sağlık sistemleri üzerine olan etkilerini politik ekolojik eleştirel bakış açısıyla ele almaktadır. Kapitalizm, küreselleşme, neoliberal politikaların yarattığı sağlıkta eşitsizlik, yoksulluk vb. konulara politik ve ekonomik perspektiften eleştirel olarak yaklaşır (Baer, Singer ve Susser, 2003). Uygulamalı sağlık antropolojisi, “kamu sağlığı, beslenme, genetik danışmanlık, madde bağımlılığı, salgınlar, yaşlılık ve akıl hastalığı gibi alanlar üzerinde çalışır” (Emiroğlu ve Aydın, 2003). Tıbbi/Medikal ekolojik antropoloji, insan, çevre, sağlık ve hastalık arasındaki karşılıklı ilişkileri ele alır. Sağlığı, etkileyen çevresel bağlamlar üzerinde yoğunlaşır. Tıbbi ekolojik antropolojinin ilgilendiği temel sorular şunlardır; insanlar bu çevrede yaşamını nasıl ve ne ile sürdürüyor? Hastalık ve açlık ile nasıl baş ediyorlar? Sağlıklarını etkileyen problemler neler? Bu problemler için hangi kaynaklara başvuruyorlar? Bu kaynaklar kontrol ediliyor mu? Denetleniyor mu? Bu kaynaklardan eşit derece, herhangi bir ayırım ve sınırlama görmeden yararlanabiliyor mu? Nüfus artışı var mı? Eğer var ise bu büyüme kaynakların yeterliliği bakımında kontrol ediliyor mu? vb. (McElroy ve Townsend, 2009).

Horozgediği Köyü’nde çarpık sanayinin yarattığı hava kirliliği ve bu kirliliğin sebep olduğunu astım, kanser, kalp ve damar hastalıklarına yakalanacak korkusuyla köyden göç edenler ve maddi nedenlerden ötürü göç edemeyenler olduğundan tıbbi ekolojik antropolojinin alanına gir-

4 “Sağlık Sağlık yalnızca hastalık ve sakatlıkların olmayışı değil; fiziksel, zihinsel, ve sosyal yönden tam iyilik halidir” (Dünya Sağlık Örgütü, 2018).

mektedir. Tıbbi ekolojik antropolojide holistik (bütüncül) yaklaşım, fazla sayıda çevresel değişkenleri ele almaktadır ancak bu çok sayıdaki değişkenlerin kavramsal analizini tam olarak yapmak her zaman mümkün olmayabilir çünkü araştırma zaman ve para açısından sınırlıdır (McElroy ve Townsend, 2009). Bu yüzden bu makalede de hava kirliliğinin sebep olduğu hastalıklar ve köyden bu sebeple göç etmiş ve çeşitli sebepler yüzünden göç edemeyenler üzerinde de durulmuştur.

Bununla birlikte çarpık sanayileşme, köylülerin topraklarını zengin olacakları umuduyla sanayiye satmaları, kurulan bu fabrikalarda nakliyecilik yapacaklarını düşünerek satın aldıkları kamyonlar ve bu hava kirliliğinin içinde yaşamak zorunda kalmaları vb. konulara da değinildiğinden eleştirel sağlık antropolojisi alanına da girmektedir.

Bu iki bakış açısını yani hem tıbbi ekoloji hem de eleştirel sağlık antropolojisini, “eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi” başlığı altında birleştiren Young (2002), insanın içinde yaşadığı ekosistemle kurduğu karşılıklı ilişkilerin sağlığa olan etkilerinin tarihsel, biyolojik, politik, ekolojik ve ekonomik boyutlarıyla da ele almaktadır. Aynı zamanda Young (2002), tüm bu etkiler sonucu meydana gelen “sosyal dönüşüm”ü de bu başlık altında açıklamıştır.

Young’un (2002) kullanmış olduğu bu kavram, makalenin araştırma konusunu kapsayıcı bir teorik çerçevedir. 1970’li yıllardan beridir hızlı ve çarpık bir şekilde sanayileşen Horozgediği Köyü, ağır sanayinin tam ortasında kalmıştır. Fabrikalardan çıkan yoğun dumanın, sisin, baca tozlarının, egzoz gazlarının vd. yarattığı yoğun hava kirliliği hem ekolojik sistemi etkilemiş hem de insan sağlığını bozmuştur (Sofuoğlu, ve ark., 2008). 1970’li yıllarda tarımcılık, bahçecilikle geçimini sürdüren köy, bu yıllardan sonra nakliyecilik yaparak kamyoncu köyüne dönüşmüştür. Ancak bu sosyoekonomik dönüşüm onların geçimini sağlamaya yetmemiştir. Makalede kalkınmanın meydana getirdiği kırsal dönüşüm ile birlikte ekosistem ve sağlık üzerine olan etkileri anlatılmaktadır. Dolayısıyla Young’un (2002), kullanmış olduğu eleştirel ekolojik sağlık antropolojisi kavramının altında ele alınmaktadır.

2.3. Kırsal Dönüşümün Eleştirel Ekolojik Sağlık Antropolojisi

Aliağa-Horozgediği ile ilgili yapılan bu çalışmada kırsal dönüşüm denildiğinde akla ilk gelen isim Mübeccel Belik Kıray’dır. Ereğli’de kurulan demir çelik fabrikalarının kasabaya getirdiği toplumsal değişim ve kırsal dönüşümünü inceleyen Mübeccel Kıray (2013) tarımda yaşanan kapitalistleşmenin kırsal dönüşüme olan etkilerini incelemektedir. Kıray bu araştırmasında, küçük bir sahil kasabası olan Ereğli’ye ikincisi kurulan demir çelik fabrikasının, toplumda yaratacağı büyük değişim ve sorunlara dikkat çekmektedir. Bu yönüyle benzer kırsal dönüşümü, İzmir-Aliağa’da yaşamaktadır. İzmir-Aliağa da 1960 yılına kadar, Ereğli gibi küçük bir sahil kasabasıyken; 1961 anayasasının “Planlı Kalkınma” ilkesi gereği “Ağır Sanayi Bölgesi” olarak ilan edilmiş ve 1970’lerden itibaren bölge hızlı bir şekilde sanayileşmeye başlamıştır. Çevre Mühendisi Prof. Dr. Ümit Erdem şu an Aliağa için kapasitesinin üzerinde bir çarpık sanayileşmeye doğru bir dönüşüme girdiğini vurgulamakta ve “Aliağa’ya bir çivi bile çakılamaz” vurgusunu yaparak uyarıda bulunmaktadır (akt. Foça Çevre ve Kültür Platformu).

Horozgediği Köyü ise zaman içinde, bu çarpık sanayileşmenin tam ortasında kalmıştır. 1970’li yıllara kadar tarımcılık ve bahçecilik yaparak geçinen Horozgediği, uygulanan yanlış tarım politikalarının da etkisiyle, zengin olacakları umuduyla tarım topraklarını sanayiye satmıştır (bu kısım bulgular kısmında detaylı olarak anlatılmaktadır). Topraklarını satan köylüler, almış oldukları para ile kamyon satın alarak, buradaki fabrikalara nakliyatçılık yapacaklarını düşünmüşlerdir. Ancak bu durum umdukları gibi olmamıştır. FOÇEP (2010) sanayi kuruluşlarının ra-

porlarda, “kalkınma projesi kapsamında” yöre halkına bir iş imkanı vermeyeceğini belirttiğini ve (7 memur, 15 işçi, 8 güvenlik) nakliye gibi diğer işlerde de ihaleye verilerek taşeron kullanacağını söylediklerini vurgulamaktadır. FOÇEP (2010), tüm bu uygulamaların, köyü daha da fakirleştirdiğini dile getirmektedir.

Horozgediği, tüm bu sorunların yaşandığı, umut ile umutsuzluk arasında kalmış, çaresizlik içindeki insanların direnmeye çalıştıkları bir yer haline dönüşmüştür. “Bizi gözden çıkardılar” diyerek geleceğe dair umutları tükenmiştir. Üstüne yoğun hava kirliliğinin yaşanmasıyla meydana gelen sağlık sorunları da eklenmiştir. Köyde sıklıkla kanser hastalıkları konuşulmaktadır. İleride kansere yakalanacakları korkusuyla, köylerindeki şartların iyileştirilmesi için gerekli olan her yere başvurmuş olduklarını ancak hiçbir şekilde olumlu yönde cevap alamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum köyde sosyal ilişkilerin dejenere olması sebebiyle kendi aralarında sağlıklı iletişim kuramamaktan da kaynaklanmaktadır.

1970’li yıllara kadar tarımcılık, bahçecilik ve hayvancılık yaparak geçinen Horozgediği, bir paraya satmış oldukları toprakları için bazen “başımıza bunların geleceğini bilseydik” diyerek pişmanlıklarını dile getirmektedir. Bazıları bu durumdan dolayı kendilerini suçlu hissederken bazıları ise “topraklarımızı satmaya mecbur bırakıldık” demektedirler.

Köyün içindeki sanayiye çalışmalarına rağmen, yani iş yeri köyün yakınında olmasına rağmen insanlar dayalı döşeli evlerini bırakıp, Gencerli⁵, Menemen, Aliağa ve İzmir’e (Çamdibi, Şemikler, Egekent vd.) göç etmektedirler. Çoğu insanın köyden göç etme sebebi, astım, kanser vd. yakalanma korkusudur. İş için köye gelse bile gece olunca evine dönmektedir. Yani kentin çekici cazibesinden dolayı değil; uygulanan tarım politikaları nedeniyle toprağını sanayiye satmak zorunda kalıp daha da fakirleşen ve üstüne çarpık sanayileşmenin yarattığı kirliliğin ortaya çıkardığı ciddi sağlık sorunlarından kaçmak içindir. Kimisi ise kaçamamaktadır. Maddi imkansızlıklar onları köye bağlamaktadır.

Tarım topraklarını sanayiye satan köylü almış olduğu para ile kamyon satın alarak sanayiye nakliyecilik işine başlamıştır. Ancak burada da işler umdukları gibi gitmemiştir. İş olduğu zaman nakliyecilik yapan köylü, sanayiden umduğu işi bulamamıştır. Üstüne satın aldığı kamyonun bakım masrafları ve maliyeye ödemesi gereken vergiler binince borçlanmaya başlamıştır. Bu durum köylüyü daha da fakirleştirmiştir.

Gelecekteki İlkel başlıklı kitabında, Zerzan (2009), çok uluslu şirketlerin “kalkınma/kalkındırma”, “sürdürülebilir ekonomi” söylemlerinin arkasına sığındığını sadece kar marjlarını düşünerek, kalkınma adı altında ilerlemenin ekolojik bir felaket olduğunu ve bireyin neredeyse tamamen insanlıktan çıkarıldığını vurgulamaktadır. Bu kalkınmanın bir ilerleme değil gerileme olduğunu savunmaktadır. Çok uluslu şirketlerin arasında ilerleme diye süren rekabetin tüm uygarlığı kanser hastalıkları ve diğer tüm hastalıklarla büyük oranda yok edeceklerini belirtmektedir. Sanayileşmiş toplumlarda giderek yaygınlaşan crohn hastalığı adlı bir sindirim rahatsızlığı yaşayan Jensen ise Zerzan ile yapmış olduğu söyleşide “Endüstriyel uygarlık adeta benim bağırsaklarımı tüketme pahasına ilerliyor” diyerek Zerzan’ı onaylamaktadır (Zerzan, 2009, s. 275). Zerzan, daha fazla ilerleme uğruna, çeşitli hastalıkların ve kitlesel ruhsal sıkıntıların günümüze damga vurduğunun altını çizmektedir.

Zerzan’ın “Gelecekteki İlkel” kitabını ‘eğer medeniyet buysa bana ilkelliği verin.’ diyerek özetleyen ve yorumlayan Bozkurt Güvenç (2008, s. 55), Zerzan’a paralel olarak büyüme, ilerleme

5 Gencerli olarak yazılan yerleşim yeri eskiden ‘Gencerlik’ denilmesinden kaynaklı; köylüler tarafından “Gencerli” olarak anılmaktadır. An itibarı ile Belediye kayıtlarında Gencelli olarak geçmektedir (Bahadır Doğutürk, kişisel görüşme).

ve kalkınma olguları üzerinden 1970'lerde sosyal gelişmenin veya kalkınmanın lokomotifini ekonomik büyüme olarak gören politikaları eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Türkiye gibi gelişme yolundaki ülkelerin ekonomik büyümeye öncelik verdiklerini, kentleşerek ve endüstrileşerek büyüyecek, yabancı uzmanların tasarladığı, yerlilerin uyguladığı beş yıllık kalkınma planlarıyla çağdaşlaşacağını sandıklarını ancak işlerin söylendiği gibi gitmediğini, evdeki hesabın çarşıya uymadığını belirterek “gelişmişlerle, “gelişme yolundaki ülkeler arasındaki gelişmişliğin (zengin yoksul farkları) giderek büyüdüğünü ve gelişmişlik göstergesinin kişi başına milli gelir yerine “yaşama kalitesi”nin gündeme geldiğini vurgulamaktadır (2016, s. 205).

Bruno Latour (2008) *Biz Hiç Modern olmadık* başlıklı kitabında *Mucizevi 1989 yılı* başlığı altında, Paris, Londra ve Amsterdam'da, dünyanın küresel durumuyla ilgili yapılan bu ilk konferansların uzlaşım olmadığını, zaferi yine doğaya hakim olan kapitalizmin kazandığı vurgusunu yaparak, çok uluslu şirketlerin doğayı koruyor gibi yaparak hiçbir şey yapmadıklarını dile getirmekte ve çevre - insan kırımlarına aşağıdaki şu sözleriyle dikkat çekmektedir:

İnsanın insanı sömürüşünü insanın doğayı sömürüşüne çevirmek isterken kapitalizm ikisini de sürekli çoğaltmıştır. Ölümden kurtarılmak istenen yığınlar, yüz milyonlar olarak sefaletin içine düşmüştür. Tamamen hakim olunmak istenen doğa, hepimizi tehdit ederek yine küresel biçimde bize hakim olmaktadır. Hakim olunan köleyi insanın efendisi, ve sahibi yapan ve çevre kırımlarıyla eş zamanlı olarak büyük ölçekli kıtlıkları da icat ettiğimizi bize ansızın öğreten tuhaf diyalektik (s. 15-16).

Davis (1982) *Victims of The Miracle* başlıklı çalışmasında, 1964'den sonra Brezilya'da Amazon yağmur ormanlarını “kalkındırmak” isteyen hükümetin çok sayıda çok uluslu şirketlerle (ALCOA, Borden, Union Carbide, Swift-Arkmoor ve Volkswagen'in yanı sıra İhracat- İthalat Bankası, Amerikan Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarının olduğu) Brezilya mucizesi adını verdikleri projeyi gerçekleştirmek için bölgede, yeni yol yapım çalışmalarına başladığını, uygun olmayan teknoloji ve ekolojik açıdan hatalı uygulamalarla geniş ormanlık arazilerin, yarı çöle dönüştürüldüğünden bahsetmektedir. Milyonlarca Brezilyalı köylüsü bu ormanlık arazide çiftçilik yapmaya teşvik edilmiş; ancak köylüler ailelerini geçindirecek üretimi yapamayınca; on binlerce insan altın madenciliğine başlamıştır. Ancak nehirler cıvadan dolayı zehirlenmiş ve ciddi sağlık sorunları meydana gelmiştir. Bu uygulanan yanlış tarım politikaları sonucu yerli halkların hastalık, ölüm ve çok büyük acılar yaşadığını dile getirmiştir. Bu durumu kıyım olarak niteleyen David, belgelenmemiş olsaydı inanılmasının çok güç olacağını belirtmektedir. (akt. Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2008, s. 809-811).

“Dünyayı insanlıktan kurtarmalıyız” diyerek Malthus'a yüz seksen derece geri dönüş yapıldığını söyleyen Lambordi (2015), buradaki sorunun yeryüzünde yaşayan insanların değil, sürdürülemez olan kapitalizmin, dünyaya ve doğal kaynaklara yönelik yaklaşımı olduğunu belirtmektedir. “Dünyayı mahveden insanlardan ziyade, kapitalizmin aşırı kar isteğinin hayatı sürdürülemez kılmasıdır. Bu ise görünüşte birbirinden bütünüyle farklı olan küresel ısınma, obezite, ormanların yok edilmesi veya deli dana hastalığı gibi sorunlara neden olmaktadır” (s.72) der.

Bodley'nin (1985) *Anthropology and Contemporary Human Problems* çalışmasında ve Chasin ve Franke'in (1983) “*US farming: A World Model?*” çalışmalarında, büyük tarım şirketlerinin yüksek karlar uğrana, kirliliği ve çevresel yıkımı göz ardı ettiklerini dile getirerek; endüstrilerin çok büyük oranlarda zehirli atık üretmekte ve fabrikadan çıkan gazların havayı yoğun bir şekilde kirlettiğini vurgulamaktadır. Dünyadaki ekilebilir alanların %17'sinde alüminyum oranının bitkileri zehirleyecek kadar yüksek olduğunu belirtmektedir. Alüminyumun bunama, Alzheimer ve

Parkinson gibi hastalıklarla bağıntılı olduğunu vurgulayarak; bu hastalıkların sanayileşmiş ülkelerdeki önemli sağlık sorunları arasında olduğunu dile getirmektedir (akt. Haviland, ve ark., 2008, s. 829).

Ulrick Beck (2011) *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru* başlıklı kitabında bu çok uluslu şirketlerin yarattığı çevre sorunlarının bumerang etkisi göstererek tüm ekolojiyi risk altına aldığını belirtmektedir. Bu risklerden bahsederken, yoğun sanayinin, toprağın verimini düşürdüğünü, hayati önem taşıyan hayvanların ve bitkilerin yok olmasına değinerek çok uzak şehirlerde bile anne sütünde ve çocuklarda kurşun miktarının çarpıcı ölçüde yüksek çıktığından bahsetmektedir. Beck, sanayinin getirdikleri ile götördüklerini ekolojik hastalıklar ve sağlık sorunları üzerinden ele almaktadır.

Carl Sagan (2006), *Milyarlarca ve Milyarlarca: Milenyum Eşiğinde Yaşam ve Ölüm Üzerine Düşünceler* başlıklı çalışmasında, Amerika Birleşik Devletleri'nin sanayi kuruluşlarının başındakilerin, atmosfere bıraktıkları çevresel tehlikeli maddelerin, ileride yol açacağı çevresel etkileri yeterince araştırmadıklarını çünkü araştırmının pahalıya malolacağını ve üretimi geciktireceği ya da karı düşüreceğini düşündüklerinden karşıt görüş dinlemek istemediklerini dile getirmektedir. Sanayi devrimi'nin başlarında İngiltere'deki buharlı makinelerin havayı kirleterek solunum hastalıkları salgınına yol açtığını örnek olarak vermekte ve hava kirliliğinin sağlığa olan etkilerini şu şekilde vurgulamaktadır: “Holmes ve Watson, Dr. Jekly ve Mr. Hyde karakterleri ile Karindeşen Jack ve kurbanlarının perdeye yansıtılan öykülerinden bildiğimiz, Londra'nın “bezelye çorbası” kıvamındaki sisi aslında genelde evsel ve sanayi kaynaklı kömür dumanının oluşturduğu ölümcül hava kirliliği idi. Bu kirlilik onu üreten insanların sağlığını, mutluluğunu ve verimliliğini etkilemektedir” (s. 111,116). Bu durum Horozgediği Köyü insanları içinde aynıdır.

Roussopoulos (2017), ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi'nin (NASA) 1991 yılında yaptığı atmosfer ölçümlerine göre gezegenimizin koruyucusu olan ozon tabakasının bilim insanlarının hesaplamalarından iki kat fazla hızla delinmekte olduğunu belirtmekte ve yakın dönemde bilim insanlarının yürüttüğü bir araştırmanın sadece ABD'de cilt kanseri nedeniyle fazladan 200 bin ölüm vakası yaşayabileceği sonucuna varıldığını dile getirmektedir (s. 51). Roussopoulos, bu durumun ciddiyetini Al Gore'den şöyle bir alıntı yaparak açıklamaktadır: “Eğer tarihten öğrendiğimiz bir şey varsa, hayatta kalmak ve daha iyi bir yaşam için medeniyetin tükendiği bölgelerden diğer bölgelere yapılacak geniş çaplı insan göçleri, yaşayacağımız en dramatik olaylardan biri olacaktır. Bu durumun göç alan bölgeler için nasıl sonuçlar doğuracağı da halen kestirilememektedir” (s. 52).

Mustafa Balbay (2014) *Bereket Odaklı Bir Ege Projesi* başlıklı yazısında, gitmiş olduğu Horozgediği Köyü ile ilgili şu yorumda bulunmaktadır; “Aliağa'nın Horozgediği köyünde, kanser hastası olmayan hane yok. Ama göreceli zenginlik yöre insanları arasında “Öleceksek cipimizle ölelim” gibi deyimleri de yerleştirmiş! Vahşi kapitalizm için üretilen bir söz vardır; kapitalizm gölgesini satamadığı ağacı keser!”

Küresel ölçekli sermayelerin, politik ekoloji alanında uyguladıkları politikalar, ekolojik felaketlere ve beraberinde ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu durum Horozgediği Köyü için de geçerlidir. Ağır sanayinin tam ortasında kalmış olan Horozgediği Köyü'nden hava kirliliğinin sebep olduğu ciddi sağlık sorunlarından, imkanı olanlar göç ederken ki çoğu ailenin en uzak olarak gittiği yerler Aliağa, Menemen ve İzmir'dir; köyde kalmak zorunda olanlar ise çaresizlik ile umut arasında “bizi de buradan makul bir yere taşısınlar” diyerek çözüm aramaya çalışmaktadırlar. Olan yine burada topraklarını zengin olacakları umudu ile satan ama daha da fakirleşen köylüye, doğaya, çevreye ve insana olmaktadır.

3. Yöntem

3.1. Katılımlı Gözlem

2015 – 2018 yıllarının Nisan ve Ağustos aylarında, her yıl iki dönem olmak üzere Horozgediği Köyü'nde katılımlı gözlem yaptım. Antropolojide ana veri oluşturma yolu katılımlı gözlemdir (Kümbetoğlu, 2005, s. 26). Katılımlı gözlem bazı bakımlardan niteliksel araştırma metodlarının en doğal ve aynı zamanda en zorlayıcı veri toplama tekniklerindendir (“participant observation”, 2018). En doğaldır çünkü araştırmacı belirli bir zamanda belirli bir topluluğun doğal yaşam akışının içine dahil olur ve o doğal akış içinde o kişilerin arasına karışarak gözlem yapar. İnsanların günlük yaşamına katılır, neler olduğunu gözlemler, neler söylendiğini dinler, sorular sorar. Bir başka deyişle katılımcı “orada olmayı”, “deneyim”i ve ‘gözlem’i imler” (Altuntek, 2009, s. 9).

Araştırmacı için katılımlı gözlemin ilk zamanları oldukça zorlayıcı olabilir çünkü araştırma yapacağı toplumun, gündelik doğal yaşamının akışına katılacağı ilk zamanlar araştırmacı, o kültür için dışarıdan gelen bir yabancıdır. Doğal olarak insanlar yabancı olarak gördükleri kişileri güven duyana kadar içine almak ve herhangi bir aktarımda bulunmak istemez çünkü güven duygusunun oluşması gerekmektedir. Bunun için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Göker (2007), katılımlı gözlemden insani ilişkilerin son derece önemli olduğunu ve bu ilişkilerin sağlıklı yürütebilmesinde aktaranın araştırmacıya güvenmesi gerektiğini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Dolayısıyla katılımlı gözlemden doğru bilgiye ulaşmak için güven çok önemlidir. Horozgediği Köyü'nde ilk günlerden itibaren fark ettiğim durum, güvensizlikti. Buradaki insanların öncelikle birbirlerine karşı olan güvenlerinin zedelenmiş olduğunu gözlemledim. Bunun sebebi, 2013 yılında köye çekilen yüksek gerilim hattıdır. Yüksek gerilim hattı, köyde konuşulan hava kirliliğinin önüne geçmiştir. Yüksek gerilim hattının altında kalan evlerin satılması ve paranın işin içine girmesiyle Bahadır Doğutürk'ün deyimini kullanacak olursak; vicdanları ile cüzdanları arasına sıkıştırılınca ve cüzdan galip gelince, bu durum köydeki sosyal ilişkileri de zedelemiştir. Georg Simmel'in *Para Felsefesi* çalışmasındaki açıklamaları bu durumun bir izahı gibidir. Simmel, bu çalışmada para ekonomisinin yarattığı problemlere odaklanır. Simmel'e göre paranın yaygın kullanımı hayatın tüm alanlarında hesaplılık ve rasyonelliğe vurgu yapılmasına neden olur. Böylece gerçek insani ilişkiler zayıflar ve toplumsal ilişkiler usanç ve çekingenlik tutumunun hakimiyetine girme eğilimi sergiler (Ritzer, 1992).

Köyde insanların güven duygusunu zedeleyen diğer bir durum ise, köye yardım edecekleri vaatleriyle gelen kişilerin, vermiş oldukları sözleri tutmamış olduklarını söylemeleridir. Köyde görüşme yapmış olduğum kişilerin geneli, gelen kişilerin, kendilerine vermiş oldukları sözü tutmayıp, üstelik kendilerinden almış oldukları bilgileri aleyhlerine kullanmış olduklarını söylemektedir. Köye geldiğim ilk zamanlarda beni gazeteci zanneden iki katılımcım görüşme sırasında “*sen de bizi diğerleri gibi satma*” demiştir. Daha sonraki zamanlarda bunun nedenini sorduğumda, köye gelen bazı gazetecilerin bilgi ve belgeleri kendilerinden alıp sonra da haber yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Bir görüşmecim ile ilk zamanlarda yaşamış oldukları güven sıkıntısını dile getirdiğimde, kendisi bana şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “...*Yanlış anlama ama biz şöyle sıkıldık. Her gelene dert anlata anlata derdimiz daha çok canıyo. Kaşydıkça yaran nasıl canıyorsa aynı. Çünkü bir çözüm kimse sağlamadı...*” (Fatih, 40 yaşında). İnsanlar hem kızgın hem de kırılgan. Böylesine bir ortamda, güven sağlamak ve soru sormak benim için başta zor oldu.

Katılımlı gözlemden araştırmacının kendini hangi konumda (positioning) olduğunu fark etmesi gerekmektedir. Alan araştırması süresince araştırmayı yapan kişinin içinde bulunduğu konum ve bu konumunu açıklaması oldukça önemlidir. Saha çalışması sırasında etkileşim içinde bulun-

duğu katılımcıların araştırmacıyı hangi konumda gördükleri ve araştırmacının kendisini nasıl konumlandığı araştırmacının gidişatı açısından oldukça önemlidir (Shuttleworth, 2004).

Köyde araştırma yapmaya başladığım ilk zamanlar, bazı kişiler tarafından çevre ve kültür platformlarında aktif olarak görev alan “çevreci kız” olarak algılandım. Bazı kişiler, benim devlet tarafından görevlendirildiğimi düşündü. Kimileri gazeteci olduğumu sandı. Bazıları, sadece araştırmacı olarak algıladı. Bazı kişiler beni, bir türlü zihninde konumlandıramadı. İlerleyen zamanlarda ise, üniversitede ders veren bir akademisyen olarak algılandım ve köyün kırsal dönüşümü ve sonrasında oluşan çarpık sanayinin sağlık sorunları üzerine çalışma yapan bir “hoca” olarak da görüldüm.

Katılımlı gözlemde anahtar katılımcılar (key informants) araştırmacının, sahaya kolay katılım sağlayabilmesini ve alandaki diğer kişilerle bağ kurmasını sağlayan anahtar kişilerdir (DeWalt ve DeWalth, 2011). Horozgediği Köyü’nde alan araştırmam sırasında toplam dört ayrı anahtar katılımcım oldu. Benim için oldukça değerli olan bu kişiler sayesinde köy ve çevresini tanıyıp, köyün kahvesinde ve evlerde rahatlıkla görüşmelerimi yapabilmemi sağladılar. Sıkıştığım ve yardıma ihtiyacım olduğu zamanlarda bana her zaman yardımcı oldular. Çoğu zaman köyde ve çevresinde konumla ilgili önemli olabileceğini düşündükleri konu ve bilgileri bana her zaman iletiler.

Niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan katılımlı gözlemde, doğal olarak oluşan (natural setting) sohbet niteliğindeki görüşmeler (conversations) oldukça değerlidir (DeWalt ve DeWalth, 2011, Göker, 2007). Hem kişilerin kendi aralarındaki gündelik konuşmalar bakımından hem de araştırmacıyı bir süre sonra kendilerinden biri olarak görüp doğal olarak gelişen sohbet niteliğindeki konuşmalar bakımından önemlidir. Yapılandırılmış soru formatında alamadığınız bazı cevapları, doğal akış içinde gelişen gündelik konuşmada alabilirsiniz. Örneğin bazı katılımcılarım görüşmelerin başında “çok şükür hiçbir şeyim yok” derken, doğal oluşan sohbetlerimizin akışı içinde “şu astımdam çok çektim.” diyebilmektedir.

Katılımlı gözlem, doğası gereği sohbet niteliğinde derinlikli görüşmelerden oluşur çünkü araştırmacı, kişilerin gündelik yaşamının doğal akışına müdahale etmeden; onların o anda bulundukları ortamın içine dahil olur.

Araştırmacının da kişiliği elbet sahayı etkiler; iletişim becerilerinin yüksek olması gereklidir. Araştırmacı ne zaman soru sorması gerektiğini, ne zaman sadece dinlemesi gerektiğini, ne zaman konuşması ya da konuşmaması gerektiğinin farkında olması gerekmektedir. Araştırmacının sahadaki sorumluluğu çok büyüktür çünkü insanlar size güvenerek özel bir takım sorun ya da durumlarını paylaşır (Robinson, 2004). Horozgediği Köyü’nde bu sorumluluğu fazlasıyla üzerimde hissettim.

Alanı ilk olarak Foça Çevre ve Kültür Platformu sözcüsü ve kurucularından Bahadır Doğutürk ile birlikte detaylı olarak inceleme fırsatı buldum. Köyün çevresini saran tüm fabrikaları ve bu fabrikaların Foça ormanlarının içine attıkları cüruf ve tufalın -elli milyon ton olduğu söylenmekte- oluşturduğu dağları yerinde görme fırsatım oldu. Bahadır Doğutürk ile ağır sanayi bölgesinin her bir yerini o yerin, çevreye, doğaya, hayvanlara, insana, köylere, insan sağlığına olan etkilerini, tüm yönleriyle ele alarak derinlemesine yapılandırılmamış görüşmelerde bulundum. Bu görüşmeleri kendisiyle birden fazla kez yaptım.

Bahadır Bey ve eşi bu köyün hemen yakınında denize yakın olan yerleşimde yaz kış oturmaktadır. Bu yüzden bölgenin hava kirliliği ile ilgili geçmişe dönük ve süregelen tüm gelişmeleri yerinde gözlemleyerek takip etmektedirler.

Bahadır Bey’in eşi ile de beni misafir olarak ağırlamış oldukları evinde derinlemesine görüşmeler yaptım. Aynı zamanda evin bahçesinde, denk gelmiş olduğum komşuları (5 kişi) ile de yapılandırılmamış grup görüşmesinde bulundum.

Aynı çevreyi, diğler platform üyeleriyle (İliyağa Çevre ve Kültür Platformu), gazetecilerle (2 kişi), köyün eski muhtarlığı yapan Özcan Bey ve bireysel olarak ayrı ayrı zamanlarda yerinde gezerek, gerek birebir gerekse grup görüşmeleri şeklinde yapılandırılmamış derinlemesine görüşmelerde bulundum.

Köyde Nisan 2015'de yapılan bir ÇED kapasite artışı toplantısına saha çalışmam sırasında denk geldim ve toplantıya katıldım. Bunun yanında köyde daha önceden 2009 yılında iki defa yapılmış olan ÇED kapasite artışı toplantı tutanaklarına ulaştım ve onlardan yararlandım.

Köyün içinde bulunduğum zamanlarda, derinlemesine görüşmelerimi bazen köyün taş duvarlı eski kahvesinde, bazen katılımcılarımın bahçesinde, bazen de misafir olarak ağırlandığım evlerde yaptım. Bu görüşmeler bazen doğal olarak oluşan grup görüşmeleri şeklinde bazen de birebir yüz yüze görüşmeler şeklinde gerçekleşti.

Horozgediğı Köyü'nde yaşayan 26 – 40 yaş arası evli olmayan 6 kamyon şoförü ve 50 – 65 yaş arası evli olan 38 kamyon şoförü ile yapılandırılmamış görüşmelerde bulundum.

Horozgediğı Köyü'nde yaşayan 75 yaş ve üzeri 8 erkek ile yapılandırılmamış derinlemesine görüşmelerde bulundum. Bu görüşmeleri 4 katılımcım ile birden fazla kez tekrarlayarak yaptım.

Horozgediğı'nde yaşayan 45 yaş ve üzeri 7 kadın, 60-70 yaş arası 4 kadın, 82 yaşında 1 kadın ile yapılandırılmamış görüşmelerde bulundum.

Köyden hava kirliliğı nedeniyle göç etmiş ama ara ara köyün kahvesine gelen ve oradaki fabrikalarda çalışmaya devam eden kişilerle (5 kişi), Horozgediğı Köyü'nde çalışmak zorunda olup köydeki dayalı döşeli evini hava kirliliğı nedeniyle bırakıp başka yere taşınmak zorunda olan kişilerle (7), köydeki evini hava kirliliğı nedeniyle öylece bırakıp başka yere taşınan emeklilerle (2 kişi), şehirdeki ev kiralarna parası yetmediğı için köydeki evine geri taşınmak zorunda kalan emekli bir kişi ile yapılandırılmamış görüşmelerde bulundum.

Köyün nakliye derneğı başkanı ile derinlemesine görüşme yaptım.

Köyün muhtarı ile yapılandırılmamış görüşmede bulundum.

Bölgede çalışan Halk Sağlığı uzmanı üç doktor ile bölgedeki sağlık sorunları üzerine yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yaptım.

Horozgediğı Köyü'nün yakınlarında ve Cüruf Dağı'nın etrafında bulunan İlipınar ve Kozbeyli köylerini de ziyaret ettim ve buralarda da görüşmelerde bulundum. İlipınar'da (2 kişi: Kadın (50) – erkek (50)) ile Kozbeyli köyünde ise 5 kişi (50 yaşında bir erkek, 50 yaşında bir kadın, 70 yaşında, 78 yaşında, ve 80 yaşında üç erkek, 80 yaşında bir kadın) ile yapılandırılmamış görüşmeler yaptım.

Ayrıca bu bölgede, Ege Çevre ve Kültür Platformu, Foça ve İliyağa Çevre-Kültür Platformlarının yürüttüğü hukuki mücadelenin verildiğı günden bu zamana kadar olan yazışmaları, çevrede yürütülen tüm çalışmaların yazılı belgeleri, dokümanları, istatistikleri, geçmişe dönük ÇED toplantı tutanakları, bölge ile ilgili yapılan açıklamaları, belgeselleri, fotoğrafları toplayarak belgesel gözlemde (Duverger, 1973) bulundum.

Etik kurallar gereğı izin verildiğı ölçüde belge ve dokümanlardan faydalandım. Katılımcılarımın gerçek isimleri yerine kodlama yaptım. Sadece bazı isimlerin, gerekli olduğunu hissettiğim ve sakıncasının da olmadığını düşündüğüm yerlerde kendilerinden izin alarak gerçek adlarını kullandım.

Elde ettiğim bulguları, söylem analizi yaparak değerlendirdim.

Araştırmadan elde edilen bulgular, “Cehennem Gibi: Hava Kirliliğı ve Sağlık Üzerine Etkileri”, “Sağlık Göçü: Karanfil Sokak” ve “Bağ-Bahçeden Sanayiye Çiftçilikten Nakliyeciliğe” başlıkları altında ele alınmıştır.

4. Bulgular

4.1. “Cehennem Gibi”: Hava Kirliliği ve Sağlık Üzerine Etkileri

Yukarıda değinildiği gibi, Horozgediği Köyü, Yeni Foça karayolunun, hemen üzerinde yer almaktadır. Sağlı sollu fabrikaların olduğu bu yolu, fabrikalara, yük getiren ve götüren ağır vasıtalar, tonlarca ağırlıkta makine parçalarını taşıyan büyük tırlar, üzeri açık bir biçimde limandan taşınan ve limana götürülen demir-çelik hurdalarını taşıyan kamyonlar vd. kullanmaktadır. Trafik yoğunluğunun yaşandığı sorunlu ve zor bir yoldur. Ağır vasıta trafiğinin çıkardığı yoğun egzoz gazlarının ve fabrika bacalarından çıkan gri dumanın yanında bir de gaz dolum tesislerinden çıkan gaz kokuları çevreye yayılmaktadır.

Köyde yaşayanların sıkıntısı, ulaşım araçlarından kaynaklanan egzoz gazları, taş ocaklarından çıkan toz dumanları, limanlarda hurda boşaltan gemilerden kaynaklı tozlar, rüzgarın yönü köye doğru estiğinde tüpgaz kokusunun her yeri sarması, fabrika bacalarından çıkan dumanlardan vb. kaynaklı hava kirliliğidir.

“Hava kirliliği nedeniyle yöre halkında alt ve üst solunum yolu hastalıklarına, akciğer kanserine, yakalanma ihtimali artmakta hatta meyve, sebze bahçelerinde yetiştirilen ürünler bile hastalık riski taşımaktadır” (Eroğlu ve Bozyiğit, 2015, s. 190).

Köyde yapmış olduğum gerek grup görüşmelerinde, gerekse bireysel görüşmelerde sıkça tekrarlan; ağaçların, sebzelerin, meyvelerin, çiçeklerin kurudukları ve hayvanların hastalanarak öldükleri bilgisidir. Bunun yanı sıra derelerin pislik içinde olduğunu belirterek, kenarlarında bulunan değerli endemik bitki türlerinin yok olduğunu ve doğal su kaynaklarının ise risk altında olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum köyün tüm ekosistemi tehdit etmektedir (Sofuoğlu, ve ark., 2008).

Köyde evinin bahçesinde hava kirliliğinden toz içinde kalmış üzüm, incir ve nar ağaçlarını gösteren Sabih Bey (75) içinde bulundukları durumu şöyle anlatmıştır;

Buyrun ilk başta üzümü göstereyim. İki sefer ilaçladım bi de ben bunu. Şu haline bak üzümün. Şuraya bak! Şu işte. (Incir ağacı ve incir ağacının altına dökülmüş çok sayıda hastalık kapmış yemişleri göstererek) Üç günde böyle oldu yemişler böyle. Bak nasıl oluyor bak! (Elinde tuttuğu yemişleri göstererek) Mosmor olup öyle kuruyor bak. Bi tane değil, iki tane değil. Hepsi böyle bak. Bir-iki günde böyle oldu. Yağmur bir yağdı; buraya toplanan pislikleri, hastalıkları götürdü. Üç günde vallahi döküldü, oldu böyle. Onun için istedim göstereyim size. Bunları gör yani. ... 54 yaşında ölen kardeşimindi bunlar (nar ağaçlarını göstererek). Bunları falan hep o dikmişti. Kanserden öldü o da (Ağustos 2018).

Sabih Bey, bahçesindeki hastalanmış incirleri gösterirken⁶

6 Fotoğraf, Horozgediği Köyü'nde bir katılımcının bahçesinde, 14.08.2018 tarihinde izin alınarak tarafımdan çekilmiştir.

Sabih Bey, bahçesinde yetiştirmeye çalıştığı sebze ve meyvelerin yoğun hava kirliliği yüzünden hastalanarak kurduğunu anlatırken, kardeşinin de tıpkı bahçesinde hastalanarak kuruyan ağaçlar gibi kanser hastalığından öldüğünü vurgulamıştır.

Köyde küçük toprak arazisini eken biçen köylü, ertesi gün yoğun hava kirliliği sebebiyle ekinleri yanmış halde bulduğunu dile getirmiştir. Köyün taş duvarlı olan kahvesinde her zaman aynı yerde konuştuğumuz Ziya Bey (77), bir zamanlar tarla ve ormanlarla kaplı olan ama şimdi toz, duman ve fabrika bacalarının tıttığı manzaraya bakarak on beş dönümlük yeri büyük emekle ektikten sonra ertesi gün nasıl yok olduğunu şöyle anlatmıştır. “ ... *Akşamdan bırakıyorum çiçek gibi hepsi. Sabahleyin gidiyorum; bir akşamda on dönüm, on beş dönüm, yirmi dönüm yeri yakıyor. Burda var mı şimdi ağaç mağaç?*” (Nisan 2015). (Bastonunun ucunu kaldırıp çevreyi göstererek sinirli bir ses tonuyla konuşmuştur). Orman köyleri arasında anılan köyde, ağaçların yerini beton yığınları almıştır.

Ziya Bey, tarım arazisinin yanında bulunan fabrikayı mahkemeye vermiştir. On bir yıl uğraşmıştır. Bu süre içinde devlet üniversiteden gelen deneyimli bir Ziraat Mühendisi Profesörü konuyla yakından ilgilenmiştir. Çok uğraşmasına rağmen sonuç alamayınca çevrenin ve köylünün içinde bırakıldığı bu duruma sinirlenerek Ziya Bey ile arasında şu konuşma geçmiştir: “ *‘Buranın ismi ne?’ dedi. ‘Buranın ismi Hayıtlı dere.’ Bugünden itibaren affedersin (burada Ziya Bey benden çekinerek) ‘boklu dere’ dedi. ‘Hayıtlı dere değil.’ Hayıt ağacı olur; belki bilirsin ama derelerde su akan yerlerde olur çok*” (Ağustos 2016). Ziya Bey tüm bunları aktarırken bulutlanmış gözlerinin arkasında hem pişmanlık hem de çaresizlik belirtmiştir. Derelerin pislendiğini ve kenarında bulunan endemik bitki türlerinin ise yok olduğunu belirtmiştir.

Köyde koyunların, tavukların hastalanıp ölmekte olduğunu daha önceki görüşmelerimizde de tekrarlayan Ziya Bey (Ağustos 2018) elinde yumurta ve incirlerin olduğu bir torbayı bana uzatırken “*kızım tavuklar geberdiğinden yumurta çok olmadı yine*” demiştir. Ziya Bey, “geberdi” vurgusunu imalı bir şekilde özellikle söylemiştir. Köyde koyunlarının ve tavuklarının hastalanarak ölmekte olduğunu söyleyen Hasan Bey (56) ise hayvanlarını otlatmak meraların kalmadığını, bu meraların yerini taş ocaklarının aldığını dile getirmiştir (Nisan, 2015).

Bu bölge ile ilgili yaşanan bu felaketlerin belirlenmesi için İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İleri Teknoloji Enstitüsü “Aliağa Çevre Durum Tespit ve Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi Projesi 1. Ara raporu” hazırlanmıştır. Jeoloji Yüksek Mühendisi Tahir Öngür, hazırlanan bu raporu insan, canlı yaşamı ve biyoçeşitlilik ile ilgili ciddi eksiklikler olduğunu vurgulayarak şöyle eleştirmiştir:

... *Rapor’un en önemli eksiği insan, canlı yaşamı ve biyoçeşitlilik. Rapordaki her şey yaşamla ilişkisiz maddeler, nesneler, yabancı olduğumuz, bizimle bir ilişkisi olmayan, etkileşmemizin söz konusu olmadığı, YABANCI, dışsal şeylermiş gibi ele alınıyor. İlk bölümdeki alıntılardan da anlaşılabilirliği gibi Aliağa çevresinde durum vahim. Kimin için vahim? Bütün ekosistem için; bütün canlı yaşamı için; bakteriler, mikroorganizmalar, sürüngenler, böcekler, kuşlar, balıklar, algler, yosunlar, evcil hayvanlar, yabanıl, insanlar için vahim. Biyoçeşitlilik hızla geriliyor. O kadar ÇED Raporu hazırlandı bu yöredeki tesisler için. Hiç mi merak edip, dünden bugüne yalan yanlış ta olsa bu ÇED Raporlarında yer alan fauna ve flora sayımlarını kıyaslayıp zaman içinde biyoçeşitliliğin gerilemesini ortaya koymayı düşünmediler? Düşünmemişler belli ki ... (2009, belgesel gözlem arşivi).*

Tahir Öngür’ün yukarıda yapmış olduğu eleştiri, insanı, canlı yaşamını ve biyoçeşitliliği zincirleme olarak birbirine bağlı halkalar olarak görmüş olması açısından önemlidir. Ekosistem, insan ve diğer tüm canlı yaşamı üzerinden bir bütün olarak görülmelidir. Bu sistem içinde yaşayan

canlılar birbirinden bağımsız, birbirlerini etkileyemeyen nesneler değildir. Bu açıdan bölgede yaşanan durum, tüm ekosistem içinde bütün canlıların yaşamı için vahimdir. Bölgede yaşanan hava kirliliği insanı, canlı yaşamı, biyoçeşitliliği olumsuz yönde etkilemektedir. Hava kirliliğine bağlı doğada görülen hastalıklar köyde yaşayan insanlarda da görülmektedir (Halk Sağlığı Doktoru 1., kişisel görüşme, 2015-2018). Hava kirliliğinin doğaya verdiği zarar, aynı şekilde insanların sağlıklarını olumsuz yönde etkilemiştir (Halk Sağlığı doktoru 2, kişisel görüşme, 2016).

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Profesörü, Ali Osman Karababa (2015), hava kirliliğinin sağlık üzerine etkilerinin 1950'lerden bu yana yapılan araştırmaların ve özellikle 1980'den sonra bu alanda yapılan epidemiyolojik çalışmaların ortaya koyduğu bilimsel kanıtlarla yeterince anlaşılmış olduğunu vurgulamaktadır.

Aliğa'da ağır sanayiden kaynaklı kirlleticilerin halk sağlığına olan etkilerini Dr. Volkan Halil Damgacı'nın (2013), Prof. Dr. Reyhan Uçku - Öğr. Gör. Dr. Ahmet Soysal'ın danışmanlığı'nda yürütmüş olduğu *İzmir'in Aliğa İlçesi Belediye Sınırları İçerisinde 2011 yılında meydana gelen ölümlerin nedenleri ve Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkisi* başlıklı, tıpta uzmanlık tezinde açıklamıştır.

Türkiye, İzmir ve Aliğa'da ölüm nedenleri dağılımı 2009-2011

	Türkiye* (2009)	Türkiye** (2008)	İzmir** (2008)	Aliğa (2011)
	%	%	%	%
Kalp Damar Hastalıkları	39.9	40.2	44.1	36.2
Kanserler	15.7	15.4	14.5	26.4
Serebrovasküler Hastalıklar	8.2	7.4	5.0	9.2
Solunum Sistemi Hastalıkları	5.7	1.1	1.4	8.0
Gastrointestinal Sistem Hastalıkları	1.9	1.1	1.2	2.9
Diabetes mellitus	4.1	1.4	1.2	1.7

*TÜİK 2009 yılı verilerine göre, Türkiye'de tüm ölümler (368.390) içinde kanser nedenli ölüm sayısı 57.949'dur. Nedeni bilinen 280.531 ölümün %20.7'si kanserlerden kaynaklanmaktadır.

**TÜİK, İl ve İlçe merkezleri, seçilmiş 50 neden ve cinsiyete göre ölümler, 2008

Bu tezin sonucuna göre, Aliğa'da 15-29 yıl yaşamış olanlarda kansere bağlı ölüm riski 15 yıldan daha az yaşamış olanlara göre 4.7 kat daha fazla olduğu söylenmektedir. Araştırmada Aliğa ilçe belediye sınırları içinde 2011 yılı ölüm nedenleri arasında kanserin ikinci sırada yer aldığı, kansere bağlı ölümler göz önüne alındığında akciğer kanseri ve diğer solunum sistemi kanserlerinin yüksek çıktığı belirtilmiştir. Aliğa'da uzun süre yaşayanlarda kanser nedenli ölüm oranının yüksek olduğu bildirilmiş, sanayi ve sanayiye bağlı hava, su, toprak kirliliğinin insan sağlığına etkileri ile ilgili özellikle ileriye yönelik daha çok bilimsel çalışmaya gereksinim olduğu vurgulanmıştır (Damgacı, Soysal ve Uçku, 2014).

Bu bölgede çalışmış olan üç Halk sağlığı doktorlarının ortak söylemi, Horozgediği Köyü'nde yaşayan kişilerin sağlıklarının ciddi biçimde tehlike altında olduğudur. Köye dair yapılan herhangi resmi bir çalışmanın olmadığını da dile getirmişlerdir. Ancak Horozgediği Köyü, Aliğa'nın çevre durum tespit ve taşıma kapasitesinin belirlenmesinde örneklem noktalarından biri olduğundan (Aliğa Çevre Durum Tespiti ve Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi Projesi 1. Ara Rapor, 2009); Aliğa'da meydana gelen ölümlerin nedenleri olan solunum yolu hastalıkları, kanserler, kalp damar hastalıkları bu köyde anlatılan ölüm nedenleri açısından da geçerli olabileceğini dile getirmişlerdir. Hatta Horozgediği Köyü için durumun vahim olduğunu belirtmişlerdir (Damgacı, Soysal ve Uçku, 2013).

Horozgediği Köyü'nde araştırmayı yürütürken aldığım ilk tepki ümitsizliktir. Buraya gelen birçok siyasetçi ve milletvekillerinin kendilerini dinlemekten başka hiçbir şey yapmadıklarını dile getirmişlerdir. *“Anlatıyoz anlatıyoz da ne oluyo? Buraya geliyolar; dinleyip gidiyolar? Ölen gidiyo. Geri yok. Ölen gidiyo”* (Sadık, 78, Nisan 2015).

Köydeki işyerinde derinlemesine görüşme yapmış olduğum Mehmet Bey'e, gırtlak ve cilt kanseri teşhisi konulmuştur. Mehmet Bey ağır kemoterapi tedavilerinin dışında on kez ameliyat olmuştur. *“Allah bu hastalığı şu betona dahi bile vermesin. Kemoterapi onları yiyiyorum. Çok fena-yım. Ne yemek yiyebiliyorum ne hiçbir şey. İşkence gibi. Ne olacak bilmiyoruz; çoluk çocuk hep hasta”* (Ağustos 2018) diyerek bu hastalık karşısında çaresizlik içindedir. Burada kanser hastalıklarından basit bir grip hastalığıymış gibi bahsedilmektedir. Buradaki insanlar için kanser ve diğer yüzleştikleri ciddi hastalıklar sıradan, basit hastalıklarmış gibi kanıksanmış durumdadır.

Köyde kanserlerin yanı sıra epilepsi, Alzheimer hastalığı teşhisi konmuş kişilerle de görüşülmüştür. Nöroloji doktoru Prof. Dr. Sultan Tarlacı (Birgün -Yaşam, 2018), hava kirliliğinin beyin için aslında çok düşünülmeyen bir tehlike kaynağı olduğuna dikkat çekerek şunları söylemektedir:

Hava kirliliği hem bedensel sağlık hem de özelinde beyin açısından gökten gelen görünmeyen bir tehlikedir. Tüm çevresel kirliliklerin dünyada her yıl 9 ile 15 milyon insanın ölümüne neden olduğu hesaplanmıştır. Nihayetinde beyin oksijen kullanan bir organdır ve hatta bedende en çok oksijen tüketen ya da gereksinimi olan organdır. Normal solunan havanın bu gezegende oksijen, azot ve karbondioksitten oluşan solumaya ve bedenimiz için ideal bir karışım oranı vardır. Bu denge olumsuz yönde bozulunca beden ve beyin de ideal talebine yanıt alamadığından hasarlar oluşmaktadır. Yani kirlilik, havanın doğal içeriğinin bozulmasıdır. Hava kirliliğinin bilindiği üzere en önemli sebebi insan faaliyetleridir.

Sanayileşmiş bölgelerde fabrikadan çıkan gazlar nedeniyle kirlenen hava, yüksek oranda zehir içerdiğinden demans, alzheimer ve parkinson gibi önemli sağlık sorunlarına yol açmaktadır (Haviland, ve ark., 2008, s. 829).

Horozgediği Köyü'nde hava kirliliğine sebebiyet veren bu insan faaliyetini durdurmak yerine sanayilerin “Kapasite Artışı ÇED toplantıları” yapılmaya devam edildiği söylenmektedir. Burada ilk olarak içinde bulunmuş olduğum kapasite artışı ÇED toplantısında köyde yaşayan sakinlerin her birinin birer ÇED uzmanı olmuş olduklarını gözlemleme fırsatım oldu. ÇED toplantıları halkı bilgilendirme ve halkın da görüşlerini almak için yapıldığından, bu toplantılara katılan kişiler şikayetlerini ve isteklerini herkesin içinde söyleyerek beyan ederler ve burada söylenen her şey tutanaklara geçirilir. Bu ÇED toplantılarının çoğunda burada yaşayan kişiler genellikle astım ve kanser hastalığına değinmişlerdir. Kanserden ölmek istemediklerini yapılan her ÇED toplantısında dile getirdiklerini bildirmişlerdir. Çoğu kişinin cebinde astım, nefes darlığı vb. gibi hastalıklarda kullanılan fısıflar bulunmaktadır. Ceplerinde bulunan bu fısıfları göstererek hava kirliliği için çözüm aramaktadırlar.

Yine köyün kahvesinde yapılan aynı kapasite artışı ÇED toplantısında tartışmalı ve gergin bir ortamda şikayetlerin, önerilerin ve sorunların bir yandan dinlenip öbür yandan yazıldığı sırada, içeriye *“ben de bir şey söyleyebilir miyim?”* diyerek giren otuz yaşlarında bir nakliyecisi şunları dile getirmiştir:

Ben merkezde yaşıyorum. Tesis yapılacaksa buraya yapılınsın; en zehirlisinden en zararsızına kadar. Neden? Biz kanseri tanıdık. Biz kanserden kaybettik. ... Denetlensin. Başka bakir bölgeler zehirlenmesin. Ondan buraya yapılınsın. Başka vatandaşlarım, kardeşlerim kanserle tanışmasın inşallah. Hepsi buraya yapılınsın (kahvedeki tüm insanlar alkışladı). Yani denetlensin. ...

Şurda bir yol zehirledi bizi. ... Bizim geçimimiz nakliye. Biz erken ölüyoruz ama zengin değil. Gırtlığa kadar borcun içindeyiz. Hepsi yatlarda katlarda. Ben diyorum ki buraya yapılsın; başka bölgeler zehirlenmesin. Benim gibi anamı babamı elli yaşında kanserden kaybetmesin. Ben de ölcem kanserden. Aksini iddia etmiyorum (16 Nisan 2015).

ÇED toplantısının başında, Gencelli’de yaşayan vatandaşların yapmış olduğu eleştirilere karşı “ben rahatsız olmuyorum. Siz niye oluyorsunuz?” diye kızarak, soru soran kırk beşli yaşlarında Horozgediği’nde yaşayan bir nakliyeciyi, yukarıda bu sözleri dile getiren nakliyecinin hemen ardından şunları söylemiştir: “Arkadaşın konuştuğu konu çok güzel bişey. Burasını batırdılar. Ve bir an önce zenginler buraya gelip, bu yerlerimizi alıp; biz burdan kurtulmak istiyoruz. Konuşacağım kelime bu kadar. Bir an önce! Kimin parası varsa, bir an önce bu insanlar daha fazla ölmesin, yeter” (16 Nisan 2015).

Köyün muhtarı, bu ÇED toplantısında, köyün % 80’nin akciğer kanserinden öldüğünü, kendisinin de kanser tedavisi gördüğünü dile getirerek köylerinde şimdi ve daha öncesinde tutulan ÇED raporlarından hiçbir şekilde sonuç alınmadığını dile getirerek şöyle söylemiştir:

Bizim köyün %80’i kanserden ölüyor. Akciğer kanseri. Ben de kanserden tedavi oldum. Vatandaş ÇED raporu alıyor. Diğer fabrikalar ÇED raporunu alıyorlar. İmzalanıyor, bitiyor. ÇED raporu vermekten insanların sağlığına, insanların imkanlarına maalesef bakılmıyor... Bacadan çıkan toz köyün üzerine geliyor; bak rahatsız ediyö toz diyorum; bana bey efendi ‘dilekçe yaz’ diyor. Yahu yazarız ama gelin bişeyler yapın. Maalesef. ... Bizim köyün %80’i nakliyecilikle geçiniyor. Ben hem muhtarım hem de nakliyecilik kooperatif başkanıyım. Şimdi ben şunu söyleyeyim; bizim bayanlarımız beyaz gömleği dışarıya asmıyor. Çamaşır yıkayıp, asamıyor dışarıya. Ben diyorum ki eğer konuşulanlar burda kalacaksa, lütfen hiç bir şey yazmayın. ... Ama bu insanlar, bu topluluk şikayetlerini alacaksınız tamam ama bu köyü gözden çıkarmışlar” (16 Nisan 2015).

Köyün kadınları ile yapmış olduğum görüşmelerde, “kapı-pencere açamadıklarını”, çamaşırlarını dışarıya asamadıklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda bahçelerini yıkarken simsiyah suyun aktığını aradan bir saat geçmeden yıkamış oldukları alanın yeniden simsiyah bir tozla kaplandığını vurgulamışlardır.

2015 yılında saha çalışmam sırasında köyde denk gelmiş olduğum bu ÇED toplantısının dışında, 2009 yılında yine bu köyün aynı kahvesinde yapılmış olan diğer şirketlerin kapasite artışı ÇED toplantı tutanaklarını incelediğimde, yaşanan sorunların, söylenilen şikayetlerin ve istenilen taleplerin aynı şekilde tekrarlanmış olduğunu gözlemledim.

Horozgediği Köyü’nde 2009 yılında yapılmış bir başka kapasite artışı ÇED toplantısında Kozbeyli’de yaşayan bir yurttaş, artık bölgenin hem çevre hem de insan açısından kaldırma kapasitesinin kalmadığını ısrarla şöyle vurgulamıştır:

Bu ne biçim proje tanıtımı. Emisyon, gürültü, çevreye etkilerini hep “daha sonraki çed raporunda değerlendirilecek” deyip geçiyorsunuz. O zaman bu toplantıyı niçin yaptınız? Buradaki resmi yetkililer bu bölgedeki çevrenin nasıl kirlendiğini, katledildiğini görmüyor, çevre bakanlığı hiçbir şey yapmıyor. Biz ne dersek diyelim izinlerini hep alıyorlar. İnsanlar burada kanserden ölüyorlar. Bölge su sıkıntısı yaşarken demir çelikler yeraltı sularını tüketiyor. Demir çelik kuruluşları sayesinde bölgemizde turizm bitti. Foça’ya, Kozbeyli’ye gelmek isteyen arkadaşlara “sakın fabrikalar yolundan gelmeyin” diyorum. Foça üzerinden buraya geliyorlar. Tozdan, dumandan, kirli havadan göz gözü görmüyor. Genizlerimiz yaniyor (13.01.2009, belgesel gözlem arşivi).

Yapılan her bir ÇED toplantı tutanaklarına geçirilmesi için çevre kirliliği ve gürültüsü ile beraber yaşanan ekolojik sağlık problemleri ısrarla belirtilmektedir. Ancak yaşanan sorunlara çözüm bulunmuş gibi yeniden kapasite artış toplantıları yapılmaya devam edildiği dile getirilmiştir. Yine aynı ÇED toplantısında başka bir vatandaş “Burada yaşayan insanlar sizin umurunuzda bile değildir. Daha üç ay önce İsmet arkadaşın sekiz koyunu, yediği otlardan zehirlenerek öldü. Kanserden, ölümden başka ne verdiniz halka? Bu bölgenin nasıl bir kirliliğe sahip olduğu uzaydan bile görülmektedir. Üstüne üstlük bir de kapasite arttırmaya çalışıyorsunuz” (13.01.2009) diyerek içinde yaşadıkları vahim durumu izah etmeye çalışmaktadır.

Horozgediği Köyü ile ilgili çevre köyler, “cehennem” ve “cehennem gibi” benzetmelerini sıklıkla kullanmaktadırlar. Kozbeyli Köyü'nde sanayinin getirdiği yenilikler, değişimin köye olan etkileri üzerine yapmış olduğum görüşmelerde Hasan Bey (70, Nisan, 2015), “Cüruf bizi çok etkilemedi. Mesela şey var; Horozgediği var. Hepsî, söylemesi ayıp; kanser. Gepegenç çocuklar gidiyor. Artık o demir tozundan şeysinden mi?” diyerek köyde kanıksanmış durumda olan kanser hastalıklarına dikkat çekmiştir. Bu durum çevre köyler tarafında da bilinmektedir.

Yine Kozbeyli’de bir görüşmecim Horozgediği için; “Hep bunlarda kanser görülüyor (Horozgediği Köyü tarafını elinle işaret ederek.). Benim arkadaşlarım, hep genç genç çocuklar. Onun için oralara fabrikanın etkisi var. Tam manasıyla yapsalar hani bacasını macasını belki olmaz. Beş kazanmak yetmiyor bize on kazanalım. Onun peşine gidiyoz. Onun için bacayı acıyoz, bilmem ne yapıyoz” (Vehbi, 80, Nisan 2015) diyerek yine çarpık sanayileşmeden kaynaklı hava kirliliğinin yarattığı ekolojik kansere vurgu yapmıştır.

Sonuç olarak yukarıda yaşanan tüm nedenlerden dolayı Horozgediği Köyü, zaman içerisinde göç vermeye başlamıştır. Buradaki nüfus zamanla azalmaktadır. İnsanlar burada kendilerini demir kafesin içine sıkışmış gibi hissetmekte ve kanserin bir gün kendilerine gelmeden nasıl kaçacaklarının yollarını ve çözümlerini aramaktadır. Kendileriyle de yapmış olduğum görüşmelerde “fırsatını bulsam, imkanım olsa, vb.” cümleleri kullanarak bir yandan da çaresizliklerini dile getirmektedirler. Dinamik yapısı nedeniyle karmaşık ilişkiler yumağına bağlı göç olgusu, aşağıda saha gözlemleri üzerinden anlatılarak analiz edilmiştir.

4.2. Sağlık Göçü: Karanfil Sokak

Aliağa hızlı bir şekilde göç alırken, Horozgediği Köyü, bölgedeki kirlilik, kirlilik sonucu görülen hastalıklar ve işsizlik nedeniyle yavaş yavaş göç vermektedir. Ancak göç edilen yerler Aliağa merkez, Menemen ve İzmir’dir (Çamdibi, Şemikler, Egekent). Horozgediği Köyü yakınındaki fabrikalarda çalıştığı halde köydeki kendine ait dayalı döşeli evini, buradaki kirlilikten ve hastalıklardan kaçmak için terk ederek, hanesini Aliağa merkez, Menemen ya da İzmir’e taşımış olan aileler olmuştur.

TÜİK’in 2017 yılı verilerine göre, köyde toplam 310 kişi yaşamaktadır. Bu sayının 167’si erkek nüfus geri kalan 143’ü kadın nüfusu oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubu kadın nüfusu 26, erkek nüfus 14’dür. 15-24 yaş grubu kadın nüfusu 10, erkek nüfus 19’dur. 15-49 yaş grubu kadın nüfus 53, erkek nüfus 89 ve 65 + yaş grubu kadın nüfus 26, erkek nüfus 24’dür.

Aşağıdaki tabloda Horozgediği Köyü’nün, önceki yıllarda yaş grubu ve cinsiyete göre yapılan nüfus kayıt sistemi sonuçları yer almaktadır. Tabloya baktığımızda özellikle 15-24 yaş grubu kadın-erkek ve 15-49 üreme yaş grubunda olan kadın istatistiklerinde görülen azalma oldukça anlamlıdır.

Horozgediği Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 2017

Yıl	Toplam			0-14 Yaş Grubu		15-24 Yaş Grubu		15-46 Yaş Grubu		65+Yaş Grubu	
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2017	310	167	143	14	26	19	10	89	53	24	26
2016	327	171	156	15	32	22	15	92	64	24	24
2015	326	167	159	13	28	22	18	91	72	22	22
2014	356	184	172	16	32	23	25	102	82	22	20
2013	371	192	179	19	30	32	34	115	96	20	18
2012	401	207	194	29	32	31	42	117	106	19	18
2011	355	183	172	29	28	27	35	104	93	19	17
2010	351	181	170	32	32	27	25	100	86	16	20
2009	352	184	168	33	32	31	28	103	89	14	18
2008	355	184	171	37	34	30	34	102	91	14	17
2007	369	190	179	37	35	35	38	107	98	11	14

Kaynak: TÜİK, 2017

Köydeki hanehalkı sayısı ise 2017 yılı verilerine göre 98’dir. Aşağıdaki tabloda 2013 – 2017 arası yıllarına ait hane halkı verileri bulunmaktadır.

Hanehalkı Sayısı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2013-2017

Yıllar	İl Kayıt No	İlçe Kayıt No	Köy Kayıt No	Mahalle Kodu	İl Adı	İlçe Adı	Bucak	Mahalle Adı	Hhs
2013	35	1128	16877	193067	İzmir	Aliağa	Merkez	Horozgediği	103
2014	35	1128	16877	193067	İzmir	Aliağa	Merkez	Horozgediği	99
2015	35	1128	16877	193067	İzmir	Aliağa	Merkez	Horozgediği	93
2016	35	1128	16877	193067	İzmir	Aliağa	Merkez	Horozgediği	98
2017	35	1128	16877	193067	İzmir	Aliağa	Merkez	Horozgediği	98

Kaynak: TÜİK, 2017

2013 yılında hane halkı sayısı 103 olarak görülürken, 2017 yılında bu sayı 98’dir. Ancak köyde saha çalışması sırasında hane halkı sayıları ile ilgili konuşulurken köyün eski muhtarlığını yapmış olan Özcan Bey ve şimdiki Muhtarı olan Halit Bey (2018) köyde, artık bu kadar hane sayısı olmadığını altını çizerek 65 kadar hanenin olduğunu belirtmiştir. Köydeki diğer kişiler ise bunu onaylayarak isim isim köydeki haneleri saymalarına rağmen bu sayı 98’i bulmamıştır. Daha sonra bunun sebebinin köyden hane olarak göç etmelerine rağmen iş yerinin köyde ya da köye yakın olması sebebiyle kayıtlarını taşımamış olmalarından dolayı olabileceği söylenmiştir.

Kahvede, TÜİK’in köyde toplam erkek ve kadın sayıları verileri üzerine konuşurken, bir katılımcı *“nerde bu kadar erkek sayısı?”* demesi üzerine 70 yaşlarında olan Remzi Bey imalı bir şekilde *“Karanfil Sokaktadır.”* diyerek cevap vermiştir. O anda kahvede bulunan kişiler, Remzi Bey’in yapmış olduğu bu noktaya kayıtsız kalmayarak anlamlı bir şekilde gülmüşlerdir. *“Karanfil Sokak neresi?”* diye sorduğumda ise Horozgediği Köyü sakinlerinin cenazelerini gömdükleri mezarlığın bulunduğu sokağın adı olduğunu belirtmişlerdir.

Horozgediği Köyü sakinlerinden Rıfat Bey (56), köye santral kurulduktan sonra köyden 40 hanenin taşındığını belirterek şöyle devam etmektedir: *“köyden 40 hane gitti. 40 hane taşındı. Bak karşıda beyaz ev var. Görüyor musunuz? Orda; üç katlı ev. Kimse kalmadı. 160 metre kare. 380 milyara adam yaptı. Taşındılar. Hepsi, Aliağa’ya gitti. Ev bomboş”* (Nisan 2015). Oradan başka bir

vatandaşın “sanki Aliağa çok temiz” demesi üzerine Rıfat Bey şöyle tepki verdi; “Ama elektrik hattı; Ege Üniversitesi ile Dokuz Eylül’ün verdiği rapora göre 10 yaşında çocuklar bir sene içinde lösemi olacak diyor. Adam da üç tane çocuk var. Telin altında kalıyor ev.” (Nisan 2015).

Köyde kendine ait dayalı döşeli evi ve köyüne yakın iş yeri olmasına rağmen Aliağa merkeze taşınan bir katılımcım (56) şunları dile getirmiştir: “Kızım altı aylıkken astım hastalığına yakalandı hava kirliliğinden. Göç ettim. Aslında havası temiz olsa gelirim. Şehir hayatında psikolojim bozuldu” (Ağustos 2018).

Aynı şekilde köydeki evini, iş yeri yakın olmasına rağmen terk eden bir başka görüştüğüm kişi (58) şöyle söylemiştir: “Hepimiz burda hastalandık. (Elinde astım fısıfısını göstererek) Hep bu hava kirliliğinden. Aslında burası bizim doğup, büyüdüğümüz yer ama hasta etti. Hastane de yok” (Ağustos 2018).

İşyerinin köye yakın olmasına rağmen hanesini Aliağa merkeze taşıyan Oktay Bey (55) yine aynı şekilde şunları dile getirmiştir: “Buranın hava kirliliği bizi hasta etti. Köyün hepsi kanser. Çocuklarım için taşındım. Buranın hastanesi var. Her yere yakın” (Ağustos 2018).

Yine aynı durumda olan başka bir katılımcım (57) şöyle söylemiştir: “Burada genizlerimiz yaniyo. Sabah uyanamıyoz. Aliağa’ya taşındık. En azından hastanesi var, pastanesi var” (Ağustos 2018).

Yukarıda anlatılanlar göz önünde bulundığında buradaki bireylerin kendi iradeleriyle göç ettiğini düşünsek de aslında çok da istekli bir şekilde köydeki kendi dayalı döşeli evlerini bırakmak istememişlerdir. Doğrudan zorunlu bir iç göç (Tekeli, 1998) gibi gözükmesine de aslında dolaylı olarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle iş yerinin, köyündeki evine çok yakın olmasına rağmen bölgenin hava kirliliği ve getirdiği hastalıklar sebebiyle hanesini taşımak durumunda kalmış olmaları bu açıdan oldukça anlamlıdır. Bölgedeki hava kirliliği, göçün sebepleri arasında ilk sıradadır.

4.3. Bağ-Bahçeden Sanayiye, Çiftçilikten Nakliyeciliğe

Horozgediği Köyü'nde 65 yaş ve üstü bireylerle yapmış olduğum görüşmelerde, köyün 1970’lerden önce bağcılık, zeytincilik, tütün, pamuk, buğday, bahçecilik ve hayvancılıkla geçimini sağladığını belirtmişlerdir. 1945’li yıllarda köyün büyük kısmının bağlarla kaplı olduğunu belirten Ali Bey (78 yaşında) “Ne görüyorsun burdan bak; dağların eteğinde böyleeee Aliağa’ya kadar bütün bağmış buraları (oturduğumuz köyün kahvesinden taş ocaklarının bulunduğu karşı dağları göstererek) Şarap yapılırmış.” diye belirtmiştir. Ali Bey’i destekleyen aynı yaşlarda başka bir katılımcım ise “‘Foça Karası’ diye meşhur üzümümüz vardı. Siyah. Şimdi nerde?” derken; Rıza Bey (76 yaşında) “Bağcılık yapıyorduk. Kurutuyorduk üzümü; satıyorduk” demiştir.

Köyde aynı zamanda 1970’lerden önce zeytincilik yapıldığını söyleyen bir başka katılımcım (Tevfik, 70 yaşında) “Zeytin ağaçlarımız vardı; 50 kilo yağ çıkarır senelik bir ağaç ama şimdi hepsini sattık bi paraya” (pişmanlık duyarak söylemiştir).

1955’li yıllarda bağların yerinden sökülerek tütün ekilmeye başlandığını belirten Veli Bey (74 yaşında), “Bağlar söküldü; yerine tütün başladı. Tütün ağırlığını koydu. 1970’lerden sonra fabrikalar geldi. Fabrikalar yapıldı. Devlet tütüne kota koydu. Fabrikalara yöneldi gençlerimiz” diye belirtmiştir.

Köyünün bir zamanlar cennet olduğunu söyleyen Bahri Bey (61 yaşında) “Eskiden çiftçilik yapıyoduk. Tütün ekiyoduk. Tarla alıyoduk. Tütün yapıyoduk... bahçecilik vardı. Herşey vardı yani. Burası cennetti arkadaş. Burası yaylaydı yani. Foça’ya bağlıydık önceden. Sanayiyle, 1982’den sonra Aliağa’ya bağlandık. Aliağa’da köydü be... Tütün kırıyorduk orda.” demiştir.

Köyün taş duvarlı kahvesinin arkasında duran eski, kullanılmayan, içi boş olan taş duvarlı, eski yapının ne olduğunu sorduğumda bana orasının bir ambar olduğunu söyleyerek şöyle devam etmişlerdir: *“O zaman çiftçilik yaparken; pamuk zeytin; tüccarındı orası. Kahvecinin babası bu yörenin en büyük tüccarıydı. Depo olarak kullanıyordu. Pamuk zeytin, buğday işte (Abdi Bey, 68 yaşında).*

Sabih Bey (75 yaşında), köyün eski verimli topraklarından bahsederken;

“Buğdayı şimdi ekerdik mesela, babam derdi ki bulgura tepedeki tarlayı ayırın o tohumu koyun; onunki güzel. Onu ayrı döverdük biz dövenlen. Dönerek böyle hayvanlarla döverdük. Ona ayırırdık tohum. Biz mesela öyle öyle kendi tohumumuzu yetiştirdik. Pamuk olurdu; tamam büyük olmazdı ama içinde bi karpuz, bi kavun olurdu: doyamazdık yemesine. Armutlar ona keza olurdu. Şimdi nerdeee? Meyve olayı, ağaç olayı bitti. Asit, amonyak vurdu mu ölüyor.”

Köyün kahvesinde bir başka katılımcım Ali Bey'i göstererek, *“bu arkadaşın 10 dönüm yeri vardı. Böyle domatlar olurdu (elini çanak şekline getirip açarak). Şimdi burda bir şey olmuyor artık havadan. Meyveler, ağaçlar çiçek açıyor sonra olmuyor. Sırf bu yüzden”* demiştir.

Ali Bey'in kardeşi Sabih Bey,

“İki abim vardı benim, meşhurdu. Büyük abim; bilirsin (Ali Bey'i söylemektedir). Balkan domadı derler, tohumu. Valla kendimiz ölçtük. İddiaya girdiler. Aldılar, gittiler, ölçtüler; bir kilo yüz kırk gram geldi. Ama bi tane; hepsi değil. O öyle tek, bi tane geldi yani. Öyle domatlar vardı... Domatesi biz yetiştiriyorduk. Ünlüydü Foça domatesi. Karşıyaka'ya girdiğimiz zaman yüz kasa, yüz elli kasa bana mı demezdi. İki saat, üç saatte biterdi. Gencerli'de şurda yetiştirirdi abimler” diyerek ifade etmiştir.

Horozgediği Köyü'nün şimdilerde fabrikalarla kaplı olan yerinin, 1970'lerden önce denize kadar ova olduğunu belirten köy sakinleri şöyle devam etmiştir:

“Taa denizin dibine kadar hep bizim köylülerindi buralar (fabrikaların kapladığı alanı göstererek). Denize kadar ovaydı. Ördek vuruyorduk. Kaz vuruyorduk. Burda yemek, ağaç, yemiş, badem, armut ne kadar, bi şeftali ile kayısı yerine zerdali deriz daha ufağı. Şu dağa çıktığın zaman gezerken korkardın domuzlardan. Üç yüz tane, beş yüz tane domuz yavrusuyla beraber armut yemiş bütün gece. Hangi ağacın altına gidersen git sal on tane, yirmi tane koyun yemişle armutları yiyemezdi. Şimdi hasret olduk bi tane kendimiz yemeğe. Ekiyoz toz geldi mi tamam. Demir çeliklere kadar. Bu demir çelikler geldi: bak şurayı, bir dere var; yazın bile akardı. Şimdi ne dere kaldı, ne bişey...”

Köyde hayvancılığın da artık yapılmadığını belirten Ziya Bey (77 yaşında) bunun sebebini şöyle açıklamaktadır:

Artık hayvancılık kalmadı. Yer yok ki her yer fabrika oldu. Süt para yapmaz. Dana eti satarken bedava alır. Kaç paraya et alıyon? Aldın mı yakında? Benim soruma ayıp oluyor yani ama muhabbet ediyoz. Otuzbeş, kırk bin lira et. Kaç paraya alıyorlar bizden biliyon mu? Sekiz lira, dokuz lira kesiyoz. İyi yerlerini; bu döslerini, şeylerini alıyor, ciğerini alıyor, derisini alıyor, kelleyi alıyor; dört tane ayağı bırakıyor sana hep. Bunlar hepsi kasabın; parasız. Dinleri imanları para.” (Nisan, 2015).

Geçimini hayvancılıkla yaparak sağlayan Cemal Bey (55) ise şunları söylemiştir:

“12-13 yaşında yaptıkları bu tesislerde inek güderdik. Aşağı yukarı yüz, yüz yirmi tane büyük baş hayvan otlardı. On iki – on üç sürü de koyun olurdu yani. Eskiden bu tesiste hayvancılık

yapıyorduk. En aşağı yüz yirmi tane büyük baş hayvan. Şimdi iki sürü koyun var. Başka bişey yok. Yakında bu meraları da kapatacaklar. Çocukluğumuz geçti orda”

1970’li yıllara kadar köyde bağcılık, zeytincilik, bahçecilik, tütün, pamuk, buğday ve hayvancılıkla geçimini sürdürdüğünü dile getiren köy sakinleri 1970’li yıllardan sonra zaman içinde tarım topraklarını satarak sanayinin tam ortasında kalmıştır. Köy aynı zamanda, İzmir-Çanakkale-Yeni Foça Karayolu ile bölünmüş ve bu yol, sağlıklı olmak üzere Çakmaklı Köyü’ne kadar demir çelik fabrikalarıyla örülmüştür. Horozgediği Köyü, buradaki topraklarını sanayiye satmıştır. Topraklarını satmak istemeyenler ise etrafındaki arazi sahiplerinin topraklarını satması ve fabrikalardan çıkan toz ve dumanın, ekinlerini öldürmesi sebebiyle daha fazla direnemeyip satışlarını belirtmişlerdir. Toprağını satan köylüler bu fabrikalarda iş bulmak umudu ile kamyon satın almışlar ancak iş bulamayınca köyden göç etmek zorunda kalmış ya da çevre köylerde ırgat olarak çalışmaya başlamışlardır. Köyün şu an % 80’i nakliyecilik yapmaktadır (Nakliye Derneği Başkanı, 2018 Ağustos).

Kozbeyli Köyü’nden Halil Bey (78) bu durumu şöyle özetlemiştir:

Horozgediği, Çakmaklı, Ilıpınar, Bozköy onlar hepsi sanayiye sattı topraklarını. O ağır sanayi aldı. Fabrikalar, demir çelikler aldı. Şehit Kemal, Koca Mehmetler Köyü, Helvacılar. Toprağını satan evinde oturdu. Bir otobüs aldı. Rekabet girdi, o girdi, bu girdi; otobüs yürümedi. Ne yaptı? Toprak gitti. Otobüs de gitti. Onlar düşündüler; biz daha şey, daha güzel ticaret yapamaz ama olmadı, yapılmadı. En zengin köyler fakirleşti. En fakirleşmeye dönen köy, fakirleşen köy Ilıpınar köyü (Nisan, 2015).

Horozgediği Köyü’nden Rıfat Bey ise “*Herkese üç kuruş, beş kuruş para verdi. Ooo zengin oldum ama şimdi herkes, o yerleri satan herkes, muhtaç durumda yani*” (Ağustos 2018).

Horozgediği Köyü’nde, yukarıda anlatılan durumda olan kişiler, köyde kendine ait bir evi olduğundan, sanayinin yarattığı hava kirliliğinden kaçmak istese de kaçamamaktadır. Genelde bu kişiler o köyün 65+ yaş üstü bireyleri ile kamyon şoförlüğü yapan orta yaş grubu erkeklerin maddi imkanlarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Horozgediği Köyü’nde evi olan ve kamyon şoförlüğü yapan bir katılımcım (58): “*Biz de kaçmak istiyoruz buradalardan ancak nereye gideceksin? Bizim aldığımız para belli. Aldığımız para şehirde ev kirasına yetmez*” (Ağustos, 2018).

Bir başka görüştüğüm kişi olan Vural Bey (70) ise “*Emekli olunca geri döndüm. Evim var burada. Yoksa aldığımız nereye yetecek. Mecbur*” (Ağustos 2018).

Selin Girit (2017) köyde yaptığı bir araştırma yazısında, “Horozgediği köyü, Aliağa’da sanayinin tam ortasında kalmış. Giden gitmiş, ama gidecek yeri olmayanlar -köylülerin deyimiyle ‘moruklar’- burada kalmışlar.” olarak değinmiştir. Makalenin giriş bölümünde belirttiğim gibi bu köyde yaşayan insanlar kendilerini oldukça değersiz hissetmektedirler. Kendi köylerine “Mezarlık Cenneti” (Rıfat Bey) diyerek kendilerinin böcek kadar bile değeri olmadığını belirtmektedirler.

Melis Alphan (2016) *Sanayi bölgesi, ölüm bölgesi demek olmamalı* başlıklı yazısında “Aliağa halkı yıllar öncesinden ekonomik çaresizliğe itilip buradaki fabrikalarda çalışmaya mecbur bırakıldı. Yaşadıkları cehennem farkındalar ama ‘ekmek parası’ derdinde, pek ses etmiyorlar” demiştir ancak burada yaşayan halkın artık sanayinin ortasında yaşamak istemediklerini ve köyün makul bir yere taşınması gerektiğini ÇED toplantılarında her defasında dile getirdiklerini söylemelerine rağmen; herhangi bir çözümün geliştirilmediğini gördüklerinden gözden çıkarıldıklarını düşünmektedirler.

Horozgediği Köyü'nde, 13.01 2009'da yapılan Kapasite Artışı ÇED toplantısında, Foça Çevre ve Kültür Platformu'dan (FOÇEP) Bahadır Bey, yazılan ÇED raporunda haddehanenin sosyoekonomik faydasından bahsediliyor; "ne faydası" diyerek şunları belirtmiştir:

Bu bir fayda değil, sosyal yaradır! Bölgedeki kirlilik nedeniyle insanlar yavaş yavaş göç etmektedirler. İleride bu daha da hızlanacak; sosyokültürel bir yıkıma neden olacaktır. Ne faydası? Köylülere ait 150 kamyon evlerin önünde ölü gibi yatıyor. İş mi veriyorsunuz onlara! (Bu arada bir köylü "Denizli'den getiriyorlar kamyonları ne işi" diyerek laf geçirdi.) ... İstihdam diyorsunuz. Size iş vereceğiz diyorsunuz. Köye girerken görmediniz mi? SS Kamyoncular Kooperatifine ait 150 kamyon ölü gibi evlerinin önünde yatıyor! Kaçına iş verdiniz! ... İş vermek için kıvrandırıyorunuz. Köylüler kamyon faizlerini ödeyemiyor. Önce iş vaad ettiniz sonra onları kaderleriyle baş başa bıraktınız. Bu mudur istihdamınız?

Bahadır Bey'in yukarıda söylemiş olduklarına benzer bir şekilde, Rıfat Bey de köyde nakliyecilerin içinde bulunduğu durum için şunları söylemektedir: "*Nakliyecilik, nakliyeciler, köyde yüz kişi varsa, doksan sekizinin maliyeye borcu var nakliye yüzünden*" (Ağustos, 2018).

Sanayinin gelmesiyle zengin olacağını düşünen kişiler daha da fakirleşmiş ve buradaki çarpık sanayileşmenin ortasında konuştukları dil de değişime uğramıştır. Köyde yapmış olduğum görüşmelerde çoğunlukla eskiye özlem duyularak bahsedilen konuşmalar arasında tarımdan, bağdan, bahçeden, zeytinden, üzümünden (özellikle "Foça Karası" diye adlandırılan), domatesten (Foça domatesi), armuttan, yaban domuzlarından vb. bahsederlerken şimdiye dönüldüğünde ise hava kirliliği, gürültü kirliliği, yollar, nakliyecilik, işsizlik, borçlar, kanser hastalıklarından bahsetmektedirler.

06 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazete yayınlanan 6360 sayılı kanun ile köyler belediyelere bağlanarak mahalleye dönüştürülmüştür. Akşit (1998), Horozgediği benzeri köylere emekli olanların geri dönmesi ve yakındaki şehirlerin ortaya çıkan istihdam olanaklarının bu köyleri kentin uzak mahallesine dönüştürdüğünü dile getirmiştir. Horozgediği Köyü, kentleşen Aliaga'nın sanayiye dönüştürülmüş bir kamyoncular mahallesi olmuştur.

Orman köyleri arasında yer alan Horozgediği Köyü, uygulanan tarım politikalarının etkisiyle kendisini 1974 yılında sanayiye teslim etmek zorunda kalmıştır. "1980 yılından itibaren uygulanan neo-liberal politikalar, doğası gereği katma değeri düşük olan tarımı, kamusal yatırımın konuları arasından çıkarmıştır" (Çeliker, 2002). 1980'lerden itibaren, IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmaları sonucu tarıma karşı koruyucu ve düzenleyici devlet tavrı değişmiş, tarım üretiminde piyasa koşullarına tabi olunmasını sağlayacak bir politika değişikliğine gidilmiştir. Tarım piyasalarını düzenleyici kamu kurumları kredi avantajları bakımından önemini yitirmiştir. Diğer kamu kurumları gibi özelleştirilmesi gündeme gelmiştir (Kazgan, 1999). Tarımsal yapısal uyum başlığı altında çiftçiye düşük faizli kredi uygulamasından vazgeçilmiş, mevcut kredi borçlarının reel faizleri üzerinden tahsilatı yoluna gidilmiştir. Tarım sektöründeki KİT'lerin hemen tümü özelleştirilmiştir. Tarımsal girdiler (elektrik, gübre, tarımsal ilaçlar, tohumluk vb) üzerindeki sübvansiyonlar kaldırılmıştır. Çiftçiler bu girdileri piyasa fiyatları üzerinden temin etmek zorunda bırakılmışlardır (Aysu, 2002). Tüm bu sorunlar Horozgediği köyü için de tam bir yıkım olmuştur. Köyde tarımsal üretim bitmiş, köylülük hızla ve tamamen bir yoksulluğa sürüklenmiştir. Bu koşullar altında ezilen çiftçiler, kendi yiyeceklerini yetiştirdikleri topraklarını, dayanamayıp zengin olacakları umuduyla sanayiye satmışlardır. Köylülerin çoğu ellerine geçen bu paranın bir kısmını, sanayide nakliyecilik yaparak iş bulacağı umuduyla kamyon satın almıştır. Geri kalan kısmı ile oğullarına düğün yapmış, şehirde ev satın almış, hastalık masraflarını ve borçlarını

ödemişlerdir. Ancak sanayide nakliyecilik işi de yapamayınca almış oldukları kamyon çoğu köylünün elinde çürümeye kalmıştır. Çaresizlik içine düşmüşlerdir. Şehre göç etmek isteseler de ev kiralalarının kırsala göre yüksek olması sebebiyle buna cesaret edememektedirler.

Nakliyecilik yapanların ise borç altında ezilmekte olduklarını dile getirmektedirler. Mazota gelen zamlar, dövize endeksli lastik fiyatları, kamyonun bakımı, şoförlerin maaşları, sigortası ve maliyeye ödenen vergiler ellerine geçen parayı eritmektedir.

Ancak köydeki gençlerin neredeyse hepsinin iş kapısı şoförlüktür. Sanayiye mıcır, gübre, demir, boru, kütük, saç vb. malları taşımaktadırlar. Köyün tam ortasında kalan kahvenin önünden sürekli bu malları taşıyan kamyon, kamyonet ve tırlar sık sık geçmektedir. Köyde, köy nüfusunun yarısı kadar da kamyon/kamyonet bulunmaktadır.

Kısacası, orman köyleri arasında anılan bu köy, yanlış uygulanan tarım politikalarıyla çarpık sanayileşmenin sonucu yoğun hava kirliliği ve başta astım olmak üzere kanser, alzheimer ve epilepsi olarak belirtilen hastalıklarla baş etmeye çalışan bir kamyoncu mahallesine dönüşmüştür.

5. Sonuç

Aliağa ilçesine bağlı Horozgediği Köyü, 1970 öncesinde bağcılık, zeytincilik, tütün, pamuk, buğday, bahçecilik ve hayvancılıkla geçimini sürdürürken, Aliağa ağır sanayi bölgesi ilan edildikten sonra 1970'li yılların başında köy, sanayileşmeye başlamış ve kırsal dönüşüme uğramıştır.

Tarım topraklarını zaman içinde sanayiye satan bazen de satmak zorunda kalan köylüler, almış oldukları bu parayı tarım toprağı üzerinde hak sahibi olan kişi sayısına böldüğünden eline geçen para küçülmüştür. Yani almış olduğu paranın miktarı, satmış oldukları tarım toprağına sahip mirasçı sayısına göre değişmektedir. Dolayısıyla, Horozgediği Köyü'nde görüştüğüm kişilerin çoğu, bu nedenden dolayı ellerine çok fazla bir paranın geçmediğini, eline geçen para ile oğullarının borçlarını kapattıklarını, düğün yaptıklarını, ev aldıklarını ve son olarak fabrikalara nakliyecilik yapacakları umuduyla kamyon satın aldıklarını belirterek ellerinde para kalmadığını hatta nakliyecilik sebebiyle borçlandıklarını dile getirmişlerdir.

Sanayinin tam göbeğinde kalan Horozgediği Köyü, buradaki termik santralin, fabrika bacalarından çıkan yoğun dumanların ve yolun yarattığı hava kirliliğinin tam ortasında kalarak, ciddi sağlık sorunları yaşamış olduklarını dile getirmişlerdir. Burada en sık söylenen sağlık problemi astımdır. Ayrıca bazı görüşmecilerim ciğerlerinde leke ve su toplaması gibi sağlık sorunlarını yaşadığını söylemiştir. Köyde karşılaşmış olduğum diğer bir sağlık sorunu Alzheimer ve epilepsi gibi nörolojik hastalıklar olmuştur. Bu yaşanan sağlık sorunlarının en büyük nedenlerinden birini köydeki hava kirliliğine bağlamaktadırlar. Bahçelerinde yetiştirdikleri ağaçlar ve çiçeklerle birlikte hayvanlarının da ciddi sağlık problemi yaşadığını gözlemlediklerini dile getirmektedirler.

Bu sebeple köyün hem eski hem şu anki muhtarı 24-40 yaş arası evli olanların %80'nin hava kirliliği nedeniyle köyden göç etmiş olduklarını dile getirmişlerdir. Köyde yaşayan 50 yaş üzeri kişiler, evli olan çocuklarının hava kirliliği nedeniyle köyde kalmasını istememektedirler. Aliağa'ya, Menemen'e ve en uzak İzmir'e göndermektedirler. Köyde yaşayan 50-70 yaş arası kişiler "imkanımız olsa burada kalmazdık ama maddi gücümüz şehirde yaşamaya yetmez." demektedirler. 75 yaş ve üzeri yaşlı bireyler ise köylerini bırakmalarının kendileri için zor olacağını belirtmektedirler.

Nakliye Derneği Başkanı, köyün %80'nin nakliyecilik yaptığını ancak %90'nın maliyeye borcu olduğunu belirtmektedir. İş kapısı olacağını düşündükleri sanayiden, umduklarını bulamadığını belirterek köydekiler adına da çaresizliği dile getirmiştir.

Özbudun ve Başokçu (2004), Türkiye’de kırsal kesimi bekleyen ‘ya kırk katır, ya kırk satır’ ikilemi olduğunu belirterek, yaşamını sürdürme olanağını yitiren köylüler ya kentlere göçerek varoşlardaki işsizler ordusuna katılacak ya da çokuluslu şirketlerin ırgatlarına dönüşeceğini söylemektedir.

Başkaya (2006), ekonomik ve çevresel bozulmayla toplumsal yoksulluk ve sefaletin birbirini karşılıklı olarak besleyip yeniden ürettiğini belirterek; yoksul ülkelere IMF ve Dünya Bankası tarafından dayatılan bu yapısal uyum programlarının hem yoksulluğu hem de çevre tahribatının büyümesine neden olduğunu söylemektedir ve bunun insan sağlığına etkilerinin her geçen gün daha fazla görünür hale geleceğinin altını çizmektedir (Akt. Akgün, 2014, s.73). Şu ana kadar fark edilen ve öngörülen etkilerin başında kanserler, kalp-damar ve solunum hastalıkları olduğunu vurgulamakta ve insan sağlığını tehdit altına alacağını söylemektedir (Akgün, 2014).

Sonuç olarak Horozgediği Köyü ve benzeri sorunları yaşayan diğer köylerin, tüm bu sorunlarının kök nedenlerinin sorgulanması ve ileride yaşanılacak çevre ve insan sağlığını tehdit edecek etkilerin saptanarak gerekli tedbir ve önlemlerin alınması gerekmektedir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynakça

- Akgün, D. (2014). *Kapitalizm hasta eder: Toplumcu tıp*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Ak it, B. (1998).    g  lerin nesnel ve   zel toplumsal tarihi üzerine g  lemler: Köy tarafından bir bakış. A.   duygu,  . Sirkeci,  . Aydıngün (Ed.), *Türkiye'de   g  * kitabı içinde (s. 22—37). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- İzmir  l Kültür Turizm Müdürlüğü (2018, 28 Ağustos). İliyağa adı nereden geliyor? Erişim adresi: <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR,77438/aliaga.html>
- İliyağa  evre durum tespiti ve taşıma kapasitesinin belirlenmesi projesi (2009). (Belgesel G  lem Arşivi).
- Alphan, M. (2018, 15 Ağustos). Sanayi bölgesi, ölüm bölgesi demek olmamalı. *Hürriyet*. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/melis-alphan/sanayi-bolgesi-olum-bolgesi-demek-olmamali-40103675>
- Altuntek, S. (2009). *'Yerli'nin bakışı etnografya: Kuram ve yöntem*,  topya, Ankara.
- American Anthropological Association (2016, 18 Ekim). *What is medical anthropology?*. Erişim adresi: <http://www.medanthro.net/about/about-medical-anthropology/>.
- Aysu, A. (2002). *1980-2002 Türkiye tarımında yapılanma(ma)-tarladan sofraya tarım*. İstanbul: Su Yayınları.
- Baer, A. H., Singer, M. Susser, I. (2003). *Medical anthropology and the world system*. U.S.A: Praeger.
- Balbay, M. (2018, 15 Ağustos). Bereket odaklı bir Ege projesi. *Cumhuriyet Gazetesi*. Erişim adresi: http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/153449/Bereket_Odakli_Bir_Ege_Projesi....html
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. K.,   doğan, B. Doğan,  ev.). İstanbul:  thaki Yayınları.
- Bozlaker, A., Müezzinoğlu, A., Odaba ı, M. (2008, Ekim). *İliyağa ağır sanayi bölgesinde organoklorlu pestisitler (OCP'ler)  zerine bir  alı ma*. Hava Kirliliği ve Kontrolü Ulusal Sempozyumu, Hatay. Erişim adresi: <http://hkadtmk.org/Bildiriler/HKK-2008/bildiriler/Bozlaker.pdf>
- Çeliker (2018, 5 Ekim).  ehre g   n bir nedeni: Türkiye'de tarım politikaları. *Haks  *. Erişim adresi: <http://www.haksozhaber.net/okul/sehre-gocun-bir-nedeni-turkiyede-tarim-politikalari-3464yy.htm>
- Çevresel Etki Değerlendirme Tutanakları (2009). *Kar-Demir haddecilik kapasite artı ı ÇED toplantısı*. (13.01.2009: Belgesel G  lem Arşivi).
- Girit, S. (2018, 15 Ağustos). İzmir'in iki y   : Kanserli köy ve güneş enerjili il e. *BBC News Türkçe*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39208396>
- Göker, A. A., (2007). *Being 'Cypriot' in London: Strategies, experience and contestations* (Doctoral dissertation). University College of London, London.
- Gül, S. (2018, 15 Ağustos). "Bir milyon İzmirli termik santrale karşı" hareketinin Foça Paneli". Erişim adresi: <http://www.focafoca.com/default.asp?sayfa=692&altid=38&id=8498>
- Damgacı, H., V., Soysal, A., Uçku, R. (2014, Ekim). *İzmir'in İliyağa ilçesi belediye sınırları içerisinde 2011 yılında meydana gelen ölümlerin nedenleri, ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi*. 17. Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde sunulan bildiri, Trakya Üniversitesi, Edirne. Erişim adresi: http://halksagligiokulu.org/anasayfa/components/com_booklibrary/ebooks/17UHSSK.pdf
- Damgacı, H. V. (2013). *İzmir'in İliyağa ilçesi belediye sınırları içerisinde 2011 yılında meydana gelen ölümlerin nedenleri, ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi*. (Tıp Uzmanlık Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- DeWalt, K. M. & DeWalt, B. R. (2011). *Participant observation a guide for fieldworkers*. U.K.: AltaMira Press.
- Durusoy, R. (2011). Kömürle  alı an termik santrallerin sağlığa etkileri. (Belgesel g  lem arşivi). *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı*.
- Duverger, M. (1973). *Sosyal bilimlere giriş: Metodoloji açısından*.  nsal Oskay ( ev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Emiroğlu, K., Aydın, S. (2003). *Antropoloji s  l ğ *. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Eroğlu,  . & Bozyiğit, R. (2015, Mayıs). *İliyağa ilçesindeki (izmir)  evre sorunlarının coğrafi açıdan değerlendirilmesi*. Coğrafiyacıl  Derneği Uluslararası Kongresinde sunulan bildiri, Ankara. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/303738866_ALIAGA_ILCESINDEKI_IZMIR_CEVRE_SORUNLARININ_COGRAFI_ACIDAN_DEGERLENDIRILMESI
- Foça  evre ve Kültür Platformu (2017, 10 Ekim). Erişim adresi: <http://focep-blog.blogspot.com>
- Güvenç, B. (2016). *Sosyal kültürel değişme*. Ankara: Efil Yayınevi.

- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Güvenç, B. (2008). *Dünyanın sonu mu?* Bursa: Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları No: 13.
- Haviland, A. W., Prins, L. E. H., Walrath, D., McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. (İ. D. E. Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- (2018, 15 Ağustos). "Horozgediği Köyü". Erişim adresi: www.yerelnet.org.tr
- Işık, Ş. (2005). İzmir'in Aliğa ilçesinde nüfus özellikleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, (14), 29—44. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/56790>
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2017), *İzmir Aliğa İlçesi Horozgediği Mahallesi 1/5000 Ölçekli İlave ve Revizyon Nazım İmar Planı*, Plan Açıklama Raporu. Kasım 2017.
- İzmir Tabip Odası Genel Kurul Çalışma Raporu 2014-2016 (2018, 12 Ağustos). *Aliğa Kaynaklı Kirliliğin Ölçümü için Girişim*. Erişim adresi: http://www.izmirtabip.org.tr/SF/211/2014-2016_rapor.pdf
- Karababa, A. O. (2015). Kömürlü Termik Santrallerin Sağlık Etkileri. Ümit Şahin (Ed.), *Kömür raporu iklim değişikliği, ekonomi ve sağlık açısından Türkiye'nin kömür politikaları* kitabı içinde (s. 69—74). İstanbul: Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi. Erişim adresi: <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2015/11/Komur-Raporu.pdf>
- Katalay, S., Parlak, H. (2004). *The effects of pollution on haematological parameters of black goby (Gobius niger L., 1758) in Foça and Aliğa Bays*. İzmir: Ege University Press. Erişim adresi: <http://www.egejfas.org/download/article-file/57878>
- Kazgan, G. (1999). "1980'lerde Türk tarımında yapısal değişim", O.Baydar (Ed.), *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kıray, M. (2013). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam, İstanbul.
- Latour, B. (2008). *Biz hiç modern olmadık*. (İ. Uysal, Çev.). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Lombardi, L. (2015). "Bırakın böcek yesinler"- gıdalar ve kapitalizmin geleceği. (C. Yazar, Çev). *ViraVerita 2015/1*. Erişim adresi: <https://viraverita.org/e-dergi/1/birakin-bocek-yesinler-gidalar-ve-kapitalizmin-gelecegi-ceviren-cem-yazar>
- McElroy, A. & Townsend, K. P. (2009). *Medical anthropology in ecological perspective*. Philadelphia: Westview Press, A Member of the Perseus Books Group.
- Öngür, T. (2009). *Aliğa çevre durum tespiti ve taşıma kapasitesinin belirlenmesi projesi 1. ara raporu'nun eleştirisi* (belgesel gözlem arşivi).
- Özbudun, S., Başokçu, K. E. (2004). "Bizim köyde yoksulluk yok kil" Ya da yoksunluktan yoksulluğa Türkiye kırsalı üzerine notlar. *Toplum ve Hekim*, 19(1). Erişim adresi: <http://www.belgelik.dr.tr/ToplumHekim/browseRecord.php?action=browse&-recid=1814>,
- (2018, 10 Aralık) "Participant Observation 2018". Retrieved from https://uk.sagepub.com/upm-binaries48454_gh_3.pdf
- Ritzer, G. (1992). *Sociological Theory*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). McGraw-Hill. Retrieved from [www.umittalican.com/uploadsF>George-Simmel--\(George-Ritzer-1991\).com](http://www.umittalican.com/uploadsF>George-Simmel--(George-Ritzer-1991).com)
- Robinson, G. (2004). Living in Sheds. In L. Hume & J. Mulcock (Eds.), *Anthropologists in the field: Cases in participant observation* (pp. 153—168). New York City, USA: Columbia University Press.
- Roussopoulos, D. (2017). *Politik ekoloji: İklim krizi ve yeni toplumsal gündem*. (F. D. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Sagan, C. (2006). *Milyarlarca ve milyarlarca: Milenyum eşğinde yaşam ve ölüm üzerine düşünceler*. (F. Baytok, Çev.). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Scheper-Hughes, N. (2001). *Frontiers of anthropological research: ethics, autonomy, and trafficking in human organs. a commentary on the global traffic in human organs*. Retrieved from <http://eds.a.ebscohost.com.lproxy.yeditepe.edu.tr/eds/detail/detail?vid=5&sid=c978781f-bced-4285-bbd0c20504dbf506%40sessionmgr4009&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmU%3d#AN=11241944&db=cmedm>
- Shuttleworth, R. (2004). Multiple Roles, Statuses, and Allegiances. In L. Hume & J. Mulcock (Eds.), *Anthropologists in the field: Cases in participant observation* (pp. 46—59). New York City, USA: Columbia University Press.

- Sofuoğlu, C. S., Baytak, D., Bayram, A., Müezzinoğlu, A., Odabaşı, M., Seyfioğlu, R., Elbir, T., Tuncel, G. (2008, Ekim). *İzmir Aliağa'da hava kirleticilerine mazuriyet ve bundan kaynaklanan sağlık riskleri*. Hava Kirliliği ve Kontrolü Ulusal Sempozyumu, Hatay. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/50222495-Izmir-aliaga-da-hava-kirleticilerine-maruziyet-ve-bundan-kaynaklanan-saglik-riskleri.html>
- Solgun, C., Durat, G. (2017). Göç ve Ruh Sağlığı. *Sakarya Üniversitesi sağlık bilimleri dergisi*. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/johr/issue/31267/340426>
- Tarlacı, S. (2018, 13 Temmuz). Kirli hava beyni etkiliyor. *Birgün Gazetesi, Yaşam Eki*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber-detay/kirli-hava-beyni-etkiliyor-223023.html>
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de içgöç sorunsalı yeniden tanımlama aşamasına geldi. A. İçduygu – İ. Sirkeci – İ. Aydingün (ed.) *Türkiye'de İçgöç* kitabı içinde (s. 7-21). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2018, 1 Ekim). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206.pdf>
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2018). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, ilçelerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı*.
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2018). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus*.
- T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (2018). *yerleşim yerlerine göre hane halkı sayısı*.
- TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu 2012 (2015, 16 Nisan). *Aliağa bölgesi değerlendirme raporu Haziran 2012*. Erişim adresi: http://izmimod.org.tr/docs/5/c4e4afaed2f2fc3_ek.pdf
- Weber, M. (1999). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. (Z. Gürata, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Şehir*. (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Yarı Yayınları.
- Wiley, S. A. & Allen, S. J. (2009). *Medical anthropology: A biocultural approach*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- World Health Organization (2018). *Constitution of WHO: principles: WHO remains firmly committed to the principles set out in the preamble to the Constitution*. Retrieved from <http://www.who.int/about/mission/en/>
- Young, L. S. (2002). Critical ecological medical anthropology Selecting and applying theory to anemia during pregnancy on Pemba, Zanzibar. *MEDISCHE ANTROPOLOGIE 14 (2)*, 321-352. Erişim adresi: http://tma.socsci.uva.nl/14_2/critical.pdf
- Zerzan, J. (2009). *Gelecekteki ilkel*. C. Atilla, Çev.). İstanbul: Kaos Yayınları.